

ЕМІЛЬ КОРИТКО,

забутий славянський етнограф.

Подав Іван Франко.

I.

Імя Еміля Коритка мало кому відоме, особливо серед його найближчих земляків Поляків. Перша відома нам звістка про його жите була поміщена незабаром по його смерті у четвертім річнику люблянської часописи „Carniolia“ 1841 р. у статі Протослава Мірка „Slovenische Literaturzustände“ 1830—1840, ст. 60. Мабуть на її основі була написана біографічна нотатка у Вурцбаховім „Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich“ т. XII, ст. 473, в якій зазначено в звязку з упадком польського повстання 1830—31 р. інтерноване Коритка в Любляні і додано, що „тут він займав ся літературними працями, між иншим з великим зусилем збирав словінські народні пісні Країни і робив у тій цілі екскурсії в різні сторони краю. Перший томик його збірки п. в. „Slovénske pésmi krajskiga naroda“ появил ся в Любляні 1839 р. По над се зібрав Коритко збірку костюмів словінського народа (звиш 80 оригінальних картонів), із яких 12 малюнків країнських костюмів було опубліковано в часописи „Carniolia“ 1844 р. Збірка по смерті Коритка була закуплена люблянським адвокатом дром Кробатом.

Друга звістка про Коритка була поміщена в чеській часописи „Časopis musea českého“ 1860, ст. 366 і на її основі коротка звістка в видаваній дром Пітером чеській енциклопедії „Slovník naučný“ 1865, т. IV, ст. 844, в якій Коритко назва-

ний польським емігрантом, а про його життя не сказано нічого більше понад те, що подорожував по всій Країні збираючи пісні, оповідання і приказки, яких видав п'ять випусків у місті невідомім авторови нотатки. Очевидно автор не мав під руками друкованої збірки Коритка, бо про пісні висловився так, що вони не всі народні, але перероблювані. Сей осуд не мотивований нічим, а з огляду, що Коритко сам не володів на стільки словінською мовою, щоб міг фальшувати словінські пісні, сей погляд видасться мені неоправданим.

В році 1899 помістив проф. Роман Завілінський у серпневім вошті словінської часописи „Ljubljanski Zvon“ на ст. 468—469 невеличку записку Оскара Кольберта, відомого польського етнографа, написану ним на доклеєній картці збірки словінських пісень виданої Коритком і переданої Кольбертом до бібліотеки Ягйлонського університету в Кракові (sign. Slavica 46). З огляду на важність деяких деталей у тій записці подаємо її тут в скороченім перекладі.

„Еміль Коритко вродився р. 1810 на Покутю (його родина пробувала в Падиках під Коломиєю). Був інтернований за політичний проступок 1834 або 1835 р. в Люблянї, де пробував під надзором поліції до останнього дня; умер там же в початку р. 1839, мабуть у лютім.

„Коритко жив у приязні з многими письменниками і діячами, як ось із Прешерном, Томаном, Іаси, Зімою і иншими. В часописи „Ilyrisches Blatt“ з дня 28 липня 1838 р., ч. 30 оповістив під своїм іменем про свою збірку словінських пісень і оголосив передплату на першу часть у трьох випусках по 30 крейцарів кон. мон. Оповідає там: „Недавно попросив я у прихильників Славянства причинків до етнографії Країни. Мое заповіджене підприємство починає видане народніх пісень, щоб доповнити дотичні збірки инших славянських племен. Повторяю тут просьбу о присылку всяких записок, бо досі тільки немногі прихильники Славянства, як ось дд. Рудеш, поміщик у Рыбницї, проф. Метелько, Матвій Равнікар, парох у Горі, Яков Долєнц, парох у Бистриці, Юрій Племель, парох у Премі і Йосиф Орешник, сотрудник у Дорнеку (за доставлені мені цінні відомости і матеріали складаю їм тут найщиршу подяку), відкликнулися на мою усильну просьбу.

„В тій самій часописі і того самого року (ч. 25 із червня 1838 р.) оголосив Коритко поклик про своє видане п. з. „Den Freunden des Slaventhums in Krain ein Slave aus Norden“,

в яких заповідає публікацію не лише пісень, але також казок, звичаїв, обрядів, танців з музикою, вірувань, чарів, ліків, костюмів, знаків і місцевих традицій, а понад се описи ноші і домашнього побуту. Смерть перешкодила йому в виконанню тих намірів“.

При кінці свої записки Кольберт дописав іще отсі рядки: „Пісні першого зошита редагував і коригував сам Коритко; пісні дальших зошитів із його посмертних паперів видав той сам книгар і друкар, помноживши їх деякими новими набутками“.

До сеї записки О. Кольберта додав словінський учений Фр. Ілешіч ширшу увагу, в якій на основі статі Марнового „Jezičnika“ т. XVI подано відомість, що Коритко родив ся у Львові 1813 р., належав до перших збирачів словінських пісень в товаристві Прешерна, Смоле, Равнікара і інших, далі наведено відомість, що редагованем пісень по смерті Коритка заняли ся І. Космач і М. Кастеліц. Подано нарешті напис на надгробнім камені Коритка: „Emilowi Korytko, najlepszemu Synowi Rodzice. Ur. we Lwowie 1813 r. zm. w Lublanie 1839“. Під сим поміщено чотиростих Прешерна в німецькій мові:

Der Mensch muss untergehen,
Die Menschheit bleibt fortan;
Wird mit ihr das bestehen,
Was er für sie gethan.

Дальші уваги д. Ілешіча присвячені вясненню неясних для нього питань про місце і час уродження Коритка, про причини і дату його арештованя у Львові і інтернованя в Люблянні пропускаямо тут із тої причини, що на підставі новітших матеріалів можемо подати про се докладнійші відомости. До одної звістки д. Ілешіча про лист Людевіта Гаая до Коритка з дня 4 грудня 1838 р. повернемо ще пізнійше.

В р. 1886 помістила дочка дра Кробата Люїза Песякова в часописі „Ljubljanski Zvon“ короткі спомини про Коритка, в яких подала на стороні 676 ось яку характеристику його особи: „Був молодий, дрібного росту, руки мав тонкі, такі білі і м'яккі як у жінчини. Славянський тип видно було на його лиці, якого руманці декуди вкривали ся дітом пригаром і веснянками. Погляд бистрих очий блакитної барви був смішливий і огрівав серце, але часто, часто мрачив ся болюче. В жіночім товаристві умів бути веселим. Огонь, що горів у його очах, мав у собі

щось нервово — та часом його дивно змякшувала глибока задума“.

Остання важна праця, що дає цінні причинки до життяпису Коритка з урядових жерел — головню про його побут у Любляні, появилася в ювілейнім томі виданім на честь проф. Ягіча: „Jagić-Festschrift. Zbornik u slavu Vatroslava Jagića“. Berlin 1908, п. в. Ivan Prijatelj, Emil Korytko, ст. 604—611. Про уроджене і житє Коритка до часу його інтерюваня автор подає тілько короткі звістки, із яких найважнійша та, що Коритко родив ся 1813 р. не у Львові ані в Пядиках, тілько в Жежаві коло Заліщик і що в 1833 р. був на другім курсі філософії у Львові, що відповідало теперішній осьмій гімназіяльній класі. До сего можемо додати на підставі приватних інформацій, що Коритки були шляхетською родиною гербу Окша, первісно руською, але давно спольонізованою. Їх родинне село Жежава лежить 6 km. на північний схід від Заліщик і числило в 1870 р. 763 мешканців і було власністю Яна Лукасевича. Селянських грунтів орних було 815 моргів, а двірських 627, лук і огородів селянських було 75 моргів, а двірських 13, пасовиска селянського було 33 морги, а двірського 43 морги; ліса селянського не було зовсім, а двірського 288 моргів¹⁾. Се дає нам поняте про мастковий стан родичів Коритка, власителів малого східно-галицького сільця.

До сих матеріалів можу від себе додати виписки з віденського архіва міністерства внутрішніх справ про участь Коритка в польських конспіраціях 1833 і 1834 р. і про процес, якого наслідком було його засланє і інтерюванє в Любляні. Крім того мені пощастило набути у львівського антикварія Томасіка досить великий рукописний том, що містить у собі значну збірку народніх пісень країнських і значну часть кореспонденції Коритка з сучасними славянськими ученими і письменниками. Се дає мені можливість подати біографію Коритка повнійше і докладнійше від усіх дотеперішніх праць, а з другого боку рукописний матеріал дасть можливість доповнити пісенний засіб того, що надруковано в пяти томиках Кориткової збірки країнських народніх пісень і докинути дещо нового до загальної картини

¹⁾ Konrad Oksza Orzechowski, Przewodnik statystyczno-topograficzny i Skorowidz obejmujący wszystkie miejscowości z przysiółkami w Królestwie Galicyi, W. X. Krakowskiem i X. Bukowinie, według najświeższych skazówek urzędowych. W Krakowie 1872, s. v. Rzeżawa, ст. 72.

етнографічних студій і наукових інтересів чільних провідників славянського відродження в першій половині ХІХ в.

Еміль Коритко родився 1813 р. в Жежаві коло Заліщик. Приймаємо сю дату як зачерплену із урядових актів, суперечну з датою поданою на пам'ятнику, яка очевидно основана була на пам'яті матери, що вчасно з Жежави переїхала з сином до Львова. Батько Коритка, Станіслав, жив далі в Жежаві і був там іще 1838 р. Еміль був наймолодшим із чотирьох братів; крім чотирьох синів були ще дві дочки. Для едукції тих дітей мати перенесла ся до Львова, де сама займала ся їх вихованєм. Із Жежави доведено що місяця фірами провіантні і опал до Львова. Початкові школи Еміль кінчив у Львові і 1833 р. був уже на другім курсі т. зв. філософії, що відповідала генерішній осьмій класі гімназіяльній. Не маємо ніяких свідощів про те, яким учеником був Коритко, та вже те одно, що в 1833 р. його імя появляється в поліції на індексі людей політично підозреаних, доказує нам, що він по при обов'язковій шкільній студії цікавив ся політичними питаннями і то в тім напрямі, що тоді ворухив уми всеї горячійшої молодіжи не тільки університетської, але також гімназіяльної, і при пануючій тоді системі швидко мав заповнити в'язницю цвітом польської, а по частині й руської молодіжи. Про справи, якими цікавив ся тоді Коритко, маємо звістки виписані з віденського архіва на мою просьбу д. М. Тершаківцем, якому тут за його працю висловляю щирю подяку. Виписки передаю в перекладі, а в додатку також у німецькім оригіналі.

З кінцем 1833 р. до дирекції львівської поліції ввійшов донос, буцім то молоді люди Тишкевич, Улятовський і Коритко стоять на чолі якоїсь конспірації, і що остатній із них має таємну друкарню в якомсь монастирі і займає ся друкованєм брошур революційного змісту. Поліція звичайним своїм способом не арештувала відразу посаджених винуватців, але розтягнула над ними як найдокладніший догляд, якого вислідом було сконстатоване, що Коритко мав справді участь у веденю друкарні, але ні в яким монастирі, ані не власної, а тільки займав ся друкованєм деяких заборонених тоді в Австрії творів, в тім числі Міцковичевих „Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego“ в друкарні інститута нар. ім. Оссолінських. Справа сего друкованя викрила ся вповні в 1834 р. і потягнула за собою арештоване голови інститута Оссолінських Константина Слотвінського і ще деяких молодих людей, і замкнене самого

інститута wraz із його друкарнею. Участь Коритка в тім підприємстві, не вважаючи вже на згадану денунціацію, не була на стільки вяснена, щоб його зараз же арештовано, та се стало ся незадовго опісля. Під датою 25 серпня 1834 р. єсть у архіві міністерства внутр. справ у Відні реляція президента львівської губернії бар. Кріга до міністра поліції Седльницького, що молоді люди Август Бельовский, Еміль Коритко і Йосиф Добжанський „zum strafgerichtlichen Verfahren mit Verhaften geeignet befunden“.

Арештоване в політичних справах було тоді ділом дуже марудним, бо потягало за собою довгий слідчий арешт і не раз іще довше уязнене до декрету. Слідчий арешт Коритка і його товаришів не був висмком від того правила, бо аж у лютім 1835 р. справа була настільки вяснена, що дня 5 марта з президії губерніяльної у Львові міг вийти реферат про наслідки слідства, з якого тут подаємо головну основу. Обвинуваченими за державну зраду являють ся три молоді люди, Еміль Коритко, Йосиф Добженцький і Ян Шиманський, а основою обвинуваченя являють ся поперед усього листи, з яких реферат наводить ось які уступи. Із листу якогось Дунецького до Коритка із дня 31 люця 1833 р. цитуєть ся уступ: „Коли маєш мені дати які порученя, то можеш прислати їх мені зовсім безпечно найближшою поштою через Станіславів до Гостова. Знаю, що маєте про мене лиху опінію, та все таки можете настільки завірити мені, що не поспую вам нічого, і скільки позволять мені мої здібности, бажаю допомогти вам. Тож звірте ся мені з тим, що вважаєте корисним для загального добра, а я постараю ся по змозі сповнити ваші бажаня. В усякім разі полишаю ся в сій околиці, доки не збере ся станіславівська гімназія, а тоді буду старати ся поважувати знайомства відповідно до одержаних інструкцій“.

В листі того ж самого Дунецького до Кордашевського було писано: „Здаєть ся мені, що сего досить, щоб оправдати мене перед нашим товариством. Не повинен ти таїти передо мною нічого, що мені треба знати, аби я міг ділати так, щоб причинити ся як найбільше до добра нашої нації. Прошу тебе, хочи щоб ти знав усе, що пише мені Еміль, і бажаю мати твою згоду в кождім висніім запорядженю“.

В листі Добженцького невідомо до кого писанім містило ся у вступі поручене Коритка, як чоловіка однакових переконань, і далі писало ся ось що: „Познайомите ся особисто ближше; війдете ся тісніше на тії цілі, якої осягненю присвячене наше

буте. Я одержав твій лист, у якому ти пишеш, що будучий рік проведеш у Кракові або на Буковині. Роздумай, коли познайомишся ближше з Коритком, чи не було б корисніше і для тебе і для Львова провести той рік у Львові, а не де инде. Бо що до тебе, то ти скрізь будеш такий сам, але розваж річ загальну; вибери те, що для тебе дає просторе поле до ділання. Поздоров сардечно Брика. Дорогі хлопці, електризуйте своїм духом усе, що можете. А ргорос, щоб знайти побут у Львові, міг би ти для виду записати ся на теологію; я зроблю се без сумніву приступаючи до Тарнівської дієцезії, коли не покину Галичини. Бо духовний стан у наших часах із многих поглядів подає найбільше нагоди зближати ся з усіми верствами і впливати на них успішно“.

На основі сих листових візнань референт доходить до переконання, що маєть ся діло з дійсним істнованем тайного товариства з політичною метою — спеціально для оброблювання шкільної молодіжи і простого люду. На сій підставі були арештовані Коритко, Добженцький і Шиманський у Львові, а Дунецький у Відні.

При переслуханю Коритко рішучо заперечив свій уділ у яким будь тайнім товаристві небезпечнім для держави, і толкував цитований уступ із листу Дунецького тим, що був у них намір написати статистичний огляд Галичини при участі кількох товаришів, які і поза тим мали впливати на молодіж, розбуджуючи в ній словом і приміром замидуване до науки. Дунецький потвердив Кориткове візнане що до статистичного огляду. До сеї спілки мали пристати ще Август Бельовський, Олександр Борковський, студенти Паулі, Заревич, Якубович і Федорович. Їх взивано до участі, але вони так само як і Кардашевський відмовили ся від тої участі.

Дирекція поліції, як бачимо з дальшого реферату, дуже добре розуміла, що обвинувачені не говорили повної правди і мали мету зовсім иншу, ніж видане якоїсь статистичної книжки. Візнаня Коритка і инших не усунули підозріння, що було якесь тайне товариство, та хоча се не підлягало в їх очах ніякому сумнівови, то про те не було ніякого конкретнішого доказу. Деякий зворот у слідстві зробило візнане Добженцького про зміст листу із 17 лютого 1833 р. Добженцький оповів ось що: „Одного дня минулого року, пробуваючи тоді у домі гр. Вінкентія Тишкевича, як домашній учитель, він здибав ся у вузькій вулиці біля дому графа сам на сам з Емілем Коритком і мав із ним розмову

у якій Коритко говорив із ним з надзвичайною щирістю. Він подав йому багато відомостей про невдалі проби повстання в Польськiм Королівствi і про те, що російський уряд багато повстанців покарав смертю і повносив усі університети на польських землях і т. ин. Сей вступ закінчив він тим, що тепер обов'язок усіх Поляків дбати більше ніж коли будь про піддержане національності і таким робом підготувати відбудоване Польщі. Коритко віввав Добженцого до відповідного ділання, і особливо поручив йому порозумівати ся зі своїми довіреними знайомими, зав'язувати нові знайомости і розбуджувати в них через товариські розмови, уділюване книг і всякі інші способи не тільки любов до рідної нації, але також освоювати їх з думкою про відбудоване Польщі, мотивуючи сю надію тим представленням, що боротьба між ліберальною і консервативною партією в Європі ведеть ся все далі, але ліберальна партія має надію побіди, а при тiм поверне ся справа на користь незалежності Польщі, бо польський комітет у Парижі і інші польські агенти за границею не щадять труду і заходів, щоб здобути поміч для Поляків. Далі згадав Коритко, що було б добре заснувати товариство в роді того, яке в Литві засноване було Заном, або якесь инше невідомої йому назви, де би тільки два члени знали один одного. Добженцкий спротивив ся сьому останньому проєктові, як небезпечному, але всі інші намови Коритка зробили на нього пожаданий вплив і він заявив свою готовість поступати відповідно до них. Всі підозрені уступитого висше листу були писані з наміром приготування до відбудованя Польщі, але крім сього листу він не зробив більше ніяких інших кроків для осягнення ціли вказаної Коритком.

Коритко рішучо заперечив правдивости сього зізнання, а при конфронтації Добженцкий відкликав свої зізнання і силкував ся всякими способами виплутати ся з них. Директор поліції догадував ся, що Добженцкий відкликав свої зізнання наслідком таємного порозуміння з Коритком у тюрмі. Він стояв на тiм, що відклик Добженцого зовсім неважний, а його зізнане із 17 лютого мало бути підставою дальшого слідства. Тому що із зізнань Добженцого виходило, що Коритко і Добженцкий мали намір підготовляти людність до зміни існуючого правительства і розбуджувати настрої неприхильний до правительства, директор поліції стояв на тiм, що було би вповні оправданим виточити обом слідство на основі § 57 карного закона за порушене публичного спокою. Президія губерніяльна прилучила ся до сього

погляду дирекції поліції, і рефератом із 20 мая 1834 р. передала всю справу на розгляд президії найвишого апеляційного і кримінального суду у Відні з проською, поручити львівському кримінальному судови по попередній нараді повзяти ухвалу, чи згромаджений досі матеріял надає ся до виточеня обвинувачень карного процесу.

Зі свого боку президент губернії бар. Кріґ додав увагу, що против Коритка по-надто ще промовляють зложені в карнім суді візнаня про його злочинні заходи в інституті Оссолінських, із яких також виходить, що він був членом якогось тайного товариства. Особливо обтяжують його папери знайдені у так званого Комарницького і візнаня так званого Гуровского. Президент губернії пропонував на разі випустити Шиманьского і Душецкого на волю, а Коритка і Добженцкого задержати у в'язниці. Процес потяг ся досить довго, деталів його не знаємо. Аж під датою 10 жовтня 1836 р. вийшов вирок найвишого трибуналу, уділений галицькому судови апеляційному, яким засуджено Емілія Коритка на основі переведеного слідства під закидом головної зради з браку доказів на відставлене до певного місця побуту і на покриті коштів карного поступованя. Мотиви, задля яких його признано все таки винним забуреня публичного слою, були головни ті, що він „чинно співділав при розширюваню революційних брошур, що продав книгарні Куна і Міліковського 200 примірників дуже небезпечної брошури „Księgi narodu polskiego“ і що після візнань практиканта в інституті Оссолінських Комарницького був признаний, як відбиратель великого числа революційних книжок“. Явного доказу на те, щоб він сам був видавцем революційних книжок, не знайдено, так само як не знайдено доказів його належання до тайного революційного товариства. На місце осідку вибрано для них Берно і Грац. Але перше показало ся невідповідним, бо лежить близько Галичини, а до того на дорозі в Галичини до Трієсту, куди ведуть в'язнів на Шпільберґ. Грац так само не пригожий на переселенє, бо раз занадто далеко від Галичини, а по друге в нїм уже є деякі польські інсургенти. На внесок міністра поліції Седльницького йому призначено на оселене Люблян у під острим поліційним довором. Ось дописка Седльницького: „Богуслав Городинський і Емілія Коритко мають на свій будущий побут одержати округ міста Любляни, і без проволочки мають бути починені всі потрібні зарядженя, щоб обі ті особи були поставлені під острый поліційний надзїр і щоб усяка проба втеки була по можности

унеможливлена. Також треба дати знати обом тим особам, що через самовільне видалене з назначеного їм місця побуту стягнуть на себе тільки острійше трактоване". Сей засуд затвердив цісар Фердинанд власноручним підписом у Шенбруні д. 10 жовтня 1836 р.

Те що знаємо про жите Коритка у Любляні і про остатні хвилі його жита, завдячуємо праці дра Івана Приятеля п. з. Emil Korytko, про яку вже була згадка више. Са праця основана головно на урядовім дневнику директора поліції Сікарда, що обіймає час від 27 січня 1837 р. до 31 січня 1839 р., якого дня він умер. До Любляни прибув Коритко разом із своїм співзасудженим Богуславом Городиньским. Тут поставлено їх обох під догляд Сікарда. Вони жили зразу в самім будинку поліції на передмісті Любляни над Дунаєм. Жите їх було дуже скромне і надзир поліційний не був їм занадто утяжливий. Коритко швидко поробив різні знайомости в кругах місцевої інтелігенції і вже в лютім був прийнятий на члена міщанського касина, в якого читальні проводив що день кілька годин. Він заприятелював між иншим із адвокатом дром Кробатом, якого жінка була Полькою, та найважнійша для нього була знайомість із молодим конципієнтом того ж адвоката докт. Прешерном, найбільшим поетом словінського народа. Прешерн мав на Коритка значний вплив і був йому найвірнійшим другом до самої смерти.

Пrawdopodobно вже в перших місяцях свого побуту в Любляні Коритко під впливом Прешерна зупинив ся на думці присвятити свої сили ближшому познайомленю з прикметами, житем і побутом словінського народа. Уже в цвітні він дістав дозвіл разом із дром Кробатом і дром Прешерном робити короткі екскурсії в околиці Любляни. В цвітні Сікард на власну руку дозволив йому зробити екскурсію до Постойни, а в своїй реляції до міністра Седльницького, які він мусів робити що місяця, просив о дозвіл для них на дві екскурсії, одну до Богинь на п'ять день, а другу до Ідрії на три дни. Розумієть ся, що Седльницький не дозволив на ті екскурсії з тої чисто поліційної причини, „що на таких екскурсіях тяжко надзирати над чоловіком“.

Як було сказано, Коритко жив у Любляні у згляднім достатку. Родичі прислали йому місячно офіційально 50 ринських, але посторонніми дорогами, через приватні руки він одержував значно більше, та про те не обходило ся також без зтягання довгів. Жите було як на інтернованого досить веселе і навіть гуляще. Наслідком довгого тюремного сидженя його

здоров'я було трохи ослаблене; в нього боліли очі. В літі його стан погіршився о стільки, що Сікард у своїй реляції признав, що він потребує стараннішого заходу; від дня 3 липня др. Кробат узяв його до себе на квартиру і на вікт. В домі дра Кробата він прожив до 16 грудня 1837 р., а на вікті лишився у нього до самої смерті. В жовтні 1837 р. Коритко вніс просьбу, щоб йому вільно було вернути до Галичини, але письмом із 20 падолиста 1837 р. Седльницький звернув сю просьбу з відмовною відповідю. Ця відмова не зломала його енергії, але скріпила його намір послужити тій країні, яка стала ся з прижусу його новою вітчизною. Зразу він думав зібрати матеріал до якогось статистичного видання, та швидко його увагу звернули етнографічні прикмети словінського народа, і він розвинув досить оживлену діяльність для збирання етнографічного матеріалу на дуже широкий розмір. В числі 25 Люблянської часописи „Illyrisches Blatt“ з дня 10 червня 1838 р. появилася його відозва: „Den Freunden des Slaventhums in Krain ein Slave aus Norden“, у якій звернено увагу на важність народніх пісень, приказок, описів громадського і домашнього побуту, страви, одєжи, звичаїв і вірувань, яких дещо позбирано вже у інших Славян, але не збирано доси у Країні. Подасмо сю відозву Е. Коритка з рукописної копії, захованої в збірці етнографічних і историко-літературних матеріалів, зібраних Коритком у рукописнім томі в його посіданю.

Seit meiner Ankunft in Krain sammle ich fortwährend alle möglichen Notizen, die das Innere des slavischen ilirischen Volkes näher kennen lernen u. über den Geist, Character und Sitten eine Aufklärung geben, damit auch dieser Zweig des grossen slavischen Stammes, auch der kleinste unserer Brüder, aus der Dunkelheit hervorgezogen und anderen, besonders nordischen Slaven näher gestellt werde. Aller meiner Anstrengung ungeachtet habe ich bis nun nur wenig bekommen können, darüber ich mich bloss dadurch tröste, dass es noch keinem Kraingeborenen je vollständig durchzuführen gelungen ist ohne eine Beyhülfe der Gutmeinenden und Gutwilligen Eingeborenen, auf die ich auch hier vertrauend mein Unternehmen nicht scheitern lasse, sondern mit doppelter Anstrengung betreiben will, indem ich mich an Euch, vaterländisch Gesinnte, wende, die mein Ansuchen und Nachfragen nicht unbeantwortet werdet lassen wollen.

Die hier folgenden Fragen richte ich an Euch im Nahmen Eures Vaterlandes und des gesammten Slaventhums; verweigert nicht, was in Eururerer Kenntniss oder Umständen liegen sollte, bis Ende Juli 1838

unter meiner Adresse (An Emil Korytko in Laibach) beantworten zu wollen. Wenn auch nicht jedermann von den Gegenständen aller Nummern unterrichtet wäre, so mag das kein Hinderniss in der Beantwortung und Aufschlussgeben einzelner werden. Die mehrmahl unterstrichenen bitte ich vor anderen zu beachten. In jedem beendigten Werke werde ich nicht ermangeln, denjenigen öffentlich Dank zu sagen, die sich darum angenommen (sic!) und aus deren Quelle ich geschöpft habe.

№ 1. Jede Kleinigkeit von Gebräuchen bey Hochzeiten, Begräbnissen u. Taufen; ob nicht an Friedhöfen nach der Begräbniss ein Mahl gehalten wird oder war?

№ 2. Was für Gebräuche am Weihnachtsfeste? Die Koleda; welche Lieder dabey gesungen werden? Ob das Äquinoctial-Fest (Ende März) gefeiert wird und auf welche Weise? Ob nicht durch Verbrennung des Holzes am Felde und Hügeln, wie am Johannisabende? (Haquet bemerkt in seiner Beschreibung der Wenden, dass dieser Gebrauch am Karst soll üblich gewesen seyn). Welche Feierlichkeiten sonst, an denen das Volk charakteristische Unterhaltungen und Spiele, Gebräuche und Cäremoenien hat oder gehabt hat?

№ 3. Tänze und Musik, an welchen Tagen und Tageszeiten getanzt wird? Beschreibung der Tänze, Benennung der Musik-Instrumente, andere Spiele und Unterhaltungen der Mädchen und Burschen, der Alten und Jungen; ob wohl manche von denen an das Verheirathen oder Ledigbleiben und Liebschaften hindeuten, so z. B. welcher Kranz der erste am Strom gelassen gewisses Ziel erreicht, die wird die erste heyrathen u. s. w.

№ 4. Aberglauben, Vorurtheile, Vorbedeutungen, Meteorologie oder Witterungskunde. Von diesem Numero jede Kleinigkeit aufs genaueste, so z. B. die unglücklichen Tage — wenn man einem Priester begegnet und nicht ein Strohalm hinter ihm wirft, so passirt ein Unglück.

№ 5. Dämonologie, Glauben an Geister, herumgehende Vampyre, Nahmen der Geister slavisch, Beschwörungen u. Exorcismen (wenn nicht das, was ist, so was gewesen ist). Doch von diesem Artikel nach meinem Wissen soll ungemein viel im Lande sein — auf desto mehr Notizen freue ich mich daher.

№ 6. Hexen, schwarze Künste, Hexereien, Erzählungen von Hexen, Processe wegen Hexen, was man ihnen vorgeworfen hat, wie sie sich vertheidigt haben und was für Rathschluss erfolgte — alles dieses so populär, wie es das Volk im Munde trägt.

№ 7. Volksarzeneikunde, Heilungskenntnisse des krainischen Vol-

kes, Heilung menschlicher und thierischer Krankheiten vermittelt des Reibens, Berührens, Zauberns und Absprechens. Die Kräuterkur. Welche Krankheiten vermittelt der Kräuter geheilt werden? Durch welche Kräuter und wie sie zubereitet werden? (Diese 3 № von 4—7 vorzüglich aufs genaueste).

№ 8. Volkssymbolik. Volkssymbole, auffallende Meinungen, Urtheile u. Ansichten über Gegenstände der Aussen- und Innenwelt. Wie sie Gegenstände beurtheilen, die in das Fach der Physik, Chemie, Mineralogie, Kunst und Religion einschlagen? Sprichwörter und Flüche.

№ 9. Volkslieder, doch nur profane, weltliche, aus dem Munde des Volkes, treu ohne alle Ausschmückung abgeschrieben.

№ 10. Volksmärchen, Sagen, Erzählungen, imaginäre und geschichtliche, kurz und ohne Ziererei, wie sie das Volk erzählt.

№ 11. Trachten, besonders Untertrainen, Pölander, Karsten. Verschiedenheiten der Trachten, Benennungen und Beschreibungen der Kleidungsstücke, wenn möglich durch Abzeichnungen und Mustern.

№ 12. Das häusliche Leben. Wer das Hausregiment in der Familie führt? Ob nicht wo patriarchalische Sitte herrscht? (Glaub in Möttling). Welche Gastfreundschaft? Wie Freunde empfangen werden? Bey Besuchen wie sie sich bewirten? Ob friedlich die Nachbarn unter sich leben, ob einig? Ob einer dem anderen in der Noth die Hülfe leistet? welche Tugenden und Laster vorhanden sind, und welche selten oder gar nicht zu finden sind? Wie die Kinder erzogen werden?

Ich verbleibe mit Hochachtung bereitwilligstens

Emil Korytko.

Не можна сій програмі відмовити ширини погляду і ріжносторонності змісту, та проте їй далеко до всестороннього обдумана і повної систематичності. Цікаво, що пісні і оповідання, за які поперед усього звичайно хапають ся молоді етнографи, тут поставлено на передостатнім місці; видно, що автори (чи автори, бо маємо підставу припускати, що не сам Коритко був автором сєї програми і ні в яким разі не уложив її без впливу Прешерна), не ходило головно про збиранє пісень, бо в їх руках була вже значна збірка пісень, майже готова до друку.

На відовву відкликали ся швидко деякі словінські патріоти, а дня 21 липня 1838 р. передрукував її впливовий праський журнал „Ost und West“ в числі 58, заповідаючи заравом, що перший томик Кориткової збірки вийде незабаром. Справді Коритко мав уже в літі 1838 р. такий значний збірник словін-

ських народніх пісень, що в 63 числі „Pyrisches Blatt“ помістив оголошене п. з. „Sammlung Krainischer Volkslieder von Emil Koritko“, де заповідаючи ширшу публікацію про етнографію Країни заявляє, що збірка народніх пісень буде її початком, іменує своїх співробітників і згадує про співробітництво Прешерна. Збірка мала складати ся на разі з двох томів, а всіх томів мало бути 4—5. Просторійше про свій план написав Коритко в „Ost und West“ у падолисті 1838 р. п. з. „Ein Wort über die Volkslieder in Krain“ з підписом Milan. Тут розводить ся Коритко досить широко про словінські народні пісні, подаючи декуди їх зміст і порівнюючи їх із піснями інших Славян. При кінці пише: „Стілько на тепер; я хотів дати славянську передмову, та що діалект, яким я пишу, тут незрозумілий, мусів я послугувати ся німецькою мовою“.

Виданє пісень одначе проволікало ся з причин цензурних. Дня 18 липня 1838 р. Коритко писав до своїх родичів у Жешаві лист, у яким доносить, що дня 17 липня люблянський губернатор Шмідбургі дозволив йому відбути подорож по цілій Глірії; що се для нього дуже пожадане, бо має багато заходів: народні пісні подані вже до цензури і швидко вийдуть. Губернатор поручив йому обіхати всю Країну і доповнити розпочату збірку, якою сам губернатор готов заняти ся: провести її через цензуру і покрити кошти її надрукованя, з тою умовою, щоб Коритко присвятив йому се виданє. „Але сього я не зроблю ніколи, бо підхлібство ані жаден вид підданости не можуть ніколи кермувати ані моїм серцем, ані моїм пером“. Сей лист дістав ся в руки міністра поліції Седльніцкого, який зараз заборонив Кориткови відбути подорож і попросив урядового висненя що до його збірки пісень. Довідавши ся із реферату надкомісаря Суханка, що Коритко ще поданем із 12 липня просив губернатора Шмідбургі, щоб дозволив йому видати 12 рисунків країнської ноші і портрети двох померших професорів, Чопа і Водника, і рівночасно з тим випустити перший томик словінських пісень країнського народа, міністер поліції написав до губернатора Шмідбургі дня 17 серпня, що виданє рисунків можна дозволити як прилогу до часописи. Що ж до виданя пісень, то міністер писав до губернатора: „Бачу, що Коритко приписує своїйому ділу велику вагу; та минулість автора будить сумнів, чи нема в тім иншого, політично підозреного наміру. Чим раз більше переконаємо ся, що польські фанатики бажать привернути інших Славян до своїх переворотових змагань тим

способом, що підлежують ся під їх народности. Тому прошу, щоб усі цензурні предмети Кориткові присилано сюди над Дунай до перегляду“.

Губернатор знайшов ся у прикрім положенню. Ще перед тим, 28 липня Коритко дістав із губернії рішене, що вільно йому друкувати чотири випуски крайнських народніх пісень з тою умовою, щоб пропустив усі місця перечеркнені люблянським цензором Павшком, переробив дві пісні або пропустив їх зовсім. Дня 6 серпня предложив Коритко на ново свій рукопис очищений після волі цензора, і нарешті дістав остаточно дозвіл друкувати. Тим часом надійшов указ Седльницького до Любляни, і поліція зажадала від Коритка рукопису назад. Та рукопис уже не був у його руках, бо Коритко вислав його був до Загреба до друкарні Людевіта Гаа. Губернатор поручив люблянській поліції зажадати від загребського магістрату, аби видобув від Гаа рукопис. Рівночасно післав до міністерства у Відень копію цензурного дозволу на Кориткове видане. Аж дня 3 жовтня міг Шмідбург дістати із Загреба відібраний із Гаавої друкарні рукопис і вислати його до Відня. Ореченем із дня 10 жовтня міністер одобрих цензурований Павшком рукопис, висловив одначе бажане, щоб у передмові пропустити motto взяте із Міцкевичевого „Конрада Валенрода“, правдоподобно вірші про красу і важність пісні народної, в якій міністер добачив революційну тенденцію і вказав на те, що „Конрад Валенрод“ належить до творів в Австрії строго заборонених. Із сього видно, що до першого томика Кориткової збірки пісень була таки додана передмова; не знаємо, чи наслідком отсеї уваги міністра Седльницького, чи наслідком якого пізнішого цензурного розпорядження передмова була остаточно заборонена.

Аж дня 5 падолиста прийшов у Любляну рукопис із дозволем віденської цензури, і аж 30 падолиста 1838 р. Коритка повідомлено, що може віддати рукопис до друкарні. Тимчасом вийшла трудність із друкарнею. Умова була зроблена в друкарнею Людевіта Гаа у Загребі, але сполоханий вмішанєм намісника і міністра в справу цензури збірки Гаа відписав Кориткови дня 4 грудня 1838 р., що не буде друкувати його збірки і „просить його як найгуманнійше, щоб від тепер ані його, ані інших у Загребі присутних славістір не трудив ніякими дописами, ані ніякими порученнями, бо се кидає підозріне на його льояльне поступованє супроти високої власти“ (Ljubljanski Zvon, Avgust 1899, ст. 472). Наслідком того Коритко звернув ся 15 грудня

до друкаря Бласніка з проською, щоб узяв наклад його збірки. У своїм листі Коритко обіцяє Бласнікови постачити 5 випусків словінських народніх пісень. Бласнік очевидно прийняв пропозицію Коритка і друк мусів піти досить швидко, коли вірити наведеним висше словам Кольберта, що Коритко не тільки зредагував перший томик, але зробив також його коректуру.

Тим часом у грудні Коритко захорував небезпечно на катарально-ревматичну лихорадку, і хоча в січні 1839 р. йому стало трохи легше, то все таки при кінці січня хвороба погіршилася сильно і дня 31 січня 1839 р. о годині 9 вечером урвалася нитка його молодого, несповна 26-літнього життя.

Весь час свого побуту в Любляні Коритко думав про можливість амністії і поворот до Галичини. Ще в падолисті 1838 р. його отець Станіслав вніс до цісарської канцелярії просьбу о уласкавлене його сина. Міністер Седльницький зажадав від галицьких властей інформацій, чи може відіслати Коритка назад до Галичини. Львівська губернія відповіла, що батько Коритка ще в жовтні 1838 р. був на авдієнції у архикнязя Фердинанда, губернатора Галичини; із доходжень виказалося, що Станіслав Коритко чоловік лояльний, ніколи не укривав польських утікачів, що він поважаний власник маєтності Жежава вартости до 8000 зл. і має ще малу маєтність Рожанівку в тім самім Чортківськім окрузі. Його 25-літній син Еміль не має жадного власного маєтку. Губерніяльний президент бр. Кріт, відповідаючи на запит Седльницького, признав можливим прихилитися до просьби Коритка з додатком, що в такім разі треба б дозволити поворот також Городиньському, хоч більше обтяженому, за те менше інтелігентному і менше небезпечному. Архикнязь Фердинанд згодився на те, щоб Кориткови дозволити на поворот з огляду на його шановного батька і з огляду на синове добре і спокійне поведене в Любляні. Седльницький прилучився до ореченя архикнязя, але додав, що батько повинен зложити кавцію за сина, „бо, як писав, коли син маєтково залежний від батька, міг би знов кинути ся в якісь самовільні і небезпечні авантури“. Отак конкомітовану просьбу Седльницький у початку січня 1839 р. предложив цісарю. Прихильне рішене запало 10 січня. Та про те Коритко не дочекав тої хвилі, щоб йому доручено цісарське уласкавлене. Дня 19 лютого 1839 Седльницький заявив цісарю: „Того самого дня, коли рішене Вашого Величества на просьбу Станіслава Коритка що до помилуваня його сина мало бути доручене тому синові, одержав я від ілірської губер-

ніяльної президії оповістку, що Еміль Коритко умер дня 31 січня в Любляні⁴. Він умер на своїй квартирі в новім міськєм касинї, де займав одну кімнату обїк свого товариша Городиньского, який разом із дром Прешерном був невідступно при нїм аж до його останньої хвилї. Його найновїйший біограф Іван Прїятель підносить його організаційну силу, що вмїла громадити довкола себе людей і мала вплив також на Станка Врза, з яким Коритко був у кореспонденції.

II.

Головною пам'яткою літературного характеру, яку полишив по собі Еміль Коритко, єсть його збірка „Slovénske pésni krajiniskiga naróda“, якої перший випуск вийшов у Любляні 1839 р. невеличкою книжечкою формату малої 8°, 136 ст. тексту з показником змісту (Kazalo) на двох нумерованих сторонах і з кінцевою заміткою (Opómba) на третій нумерованій сторінці, в якій сказано, що передмова буде додана до другого тома, а тут зазначаєть ся лише, що пісні зібрав Еміль Коритко. Із сього видно, що сей перший томик побачив світ аж по смерти його впорядчика.

Другий том виданий у тїй же Любляні і тим же самим накладом люблянського книгаря Йосифа Бласніка, обіймає 142 стор. тексту, не має заповідженої передмови, а на кінці подано зміст на двох нумерованих сторінках. Четвертий і пятий томики вийшли в Любляні тим самим накладом в 1841 р. Передмови ані кінцевої уваги нема в жаднім із тих томів.

Зміст кожного томика мішаний, якогось одноцільного плану цілого видання не видно. В першїм томику маємо на початку три весільні пісні з невідомої місцевости і дві весільні пісні із села Метліки. Далї йде шість колядних пісень без означеня місцевости, потім одна пісня при хрестинах, далї маленька пісенька новорічна із Рибніка, далї пісня про пташине весїле, далї 62 короткі пісеньки, переважно чотиростихи, в тїм числі одначе кілька двостихів і кілька приспівок із шістьох рядків. На ст. 37—38 маємо інтересну пісню „Kaj je ljubésin“, у якій схарактеризовано радости і прикрости любови. На ст. 39—41 маємо дві пісні з одного села Васвава, де характеризуєть ся в одній парубок, а в другій дівчина закохані одно в одного. На ст. 47 подана пісня про шинкарку в порівнаню з пташкою, далї йдуть

шість вояцьких пісень, із яких дві „Odhód nad Prájza“ і „Laudon“ натякають на події семилітньої війни. До пісень т. зв. циклічних, т. зв. таких, де в кожній строфі повторяють ся той сам мотив тільки з відміною особи або підмета, належить пісня „Juri s rúsho“ ст. 64—66. Від стор. 67 починаєть ся ряд пісень духовного або легендарного змісту, а власне „Pet ftebróv“ (пять пропасниць), „Jogri gasposlani“, про Ісуса, що розсилав. різних святих у різні краї і на різні потреби (ст. 69—71), далі про чудо св. Якова Кампостелійського (ст. 72—75), про св. Юрія (ст. 76—78). Від ст. 79 починаєть ся ряд пісень баладового змісту, а власне про мертвого жениха (ст. 79—81), про дівчину сироту (ст. 82—88), про дитину продану матір'ю злому духови, про дочку віддану родичами у монастир (ст. 89—90), товариш убиває товариша (ст. 91—93), убита королева (ст. 94—97). При кінці томика маємо пять пісень історичного характеру, а власне „Poljska kraljiza“ (ст. 122—123), де оповідаєть ся про наїзд польської фльоти на Венецію (польська очевидно не в звичайнім значіню, але мабуть відносно до острова Поліца). Пісні „Dominikova Anzhiza“ (ст. 124—126), „Ribnishka Alénzhiza“ (ст. 127—129), „Pét bandér“ (ст. 130—132) являють ся відгуками турецького панованя над південними Славянами. До тої самої категорії історичних пісень належить більша часть пісень зібраних у другім томику п. з. „Baláde in románze“ (ст. 1—69). Деякі пісні являють ся варіантами пісень поміщених у першім томику. Другий розділ п. з. „Fántovske pésmi“ (ст. 99—108) містить 9 пісень ліричних і любовних. В третім розділі п. з. „Krátke pésmize“ (ст. 109—127) містить ся друга збірка коротких чотиростихів числом 59. Такі ж самі короткі чотиростихи і один двостих поміщено на ст. 128—130 п. з. „Pregovori“, немов римовані афоризми. До тої самої категорії римованих афоризмів належать поміщені у V розд. „Napisí mészov“ (ст. 131—135), де до назви кожного місяця додано римовану характеристику з двох, трьох, чотирьох або шістьох рядків. VI розділом, що містить пісні паницькі і зазоровні („Pivske pésmi in sdgravize“, ст. 136—142) кінчить ся другий томик.

Третього томика цього виданя мені не udało ся знайти у Львові, бо в обох львівських публичних бібліотеках цього виданя зовсім нема, а в моім примірнику не стає третього томика.

Четвертий томик розпадаєть ся на два розділи. У першім

п. з. „Baláde in romanze“ (ст. 1—77) маємо знов збірку пісень історичного а по часті баладового змісту, в тім числі дві пісні про короля Матіяша, що перебраний за дівчину зводить дівчину ночуючи з нею. Другий відділ п. з. „Mnóge pésni“ подає збірку пісень побутового змісту, характеристики поодиноких станів або випадки з людського життя.

У V томику маємо п'ять розділів. В першій подано три легенди і сім пісень історичного змісту (ст. 5—36), в другій збірку яничських пісень (ст. 37—47), в третій пісні мішаного змісту переважно з життя родинного. В четвертій розділі подано десять римованих приповідок, а в п'ятій 13 пісень від Хорватської границі, по часті легендарного, по часті історичного або побутового змісту.

Зібране тих пісень і їх видане насуває деякі важні питання. З попереднього знаємо, що майже рівночасно з першим публичним виступом Коритка в словінській пресі, в липні 1838 р., він уже робив старання в цензурі про надруковане одного чи двох томів країнських пісень. Значить, можемо на певно прийняти, що сам Коритко тих пісень із уст народа не записував, і коли була яка його праця над першим томом, друкованим при його життю, то хіба редакторська і ота невеличка коректорська, якої вимагав люблянський цензор Павшек. Тай то знаючи, що Коритко не володів добре словінською мовою і в своїй кореспонденції уживав коли не польської то німецької мови, мусимо прийняти цитоване вище речення Оскара Кольберга про те, що Коритко ще перед смертю не тільки редагував, але також корітував перший томик своєї збірки, так само неправдивим, як і більша часть його переказів.

З листу Челяковського до Прешерна з р. 1833, поданого нижше, знаємо, що Прешерн уже тоді мав готову збірку пісень країнського народа і запитував Челяковського про можливість умови надрукованя сеї збірки в Празі. В описанім нижше томі рукописних матеріалів із Кориткової спадщини, що знаходить ся в моїх руках, нема ані одної словінської пісні, записаної його рукою. А є натомісь 67 пісень, писаних рукою Станка Врза, а понад се декілька пісень словінських і німецьких, писаних ріжними руками. Із записів, писаних власною рукою Коритка, маємо тільки невеличкий зошит на самім початку рукопису, усього 33 картки ріжних форматів, в тім числі дві порожні і кілька порожних сторін. Сей зошит містить записи строїв, знарядів, помешкань, вірувань і обрядів; записи роблені або зовсім

по польськи, або по німецьки, а словінські терміни викладано по польськи або по німецьки. Не маємо під рукою тих номерів часопису „Carpiolia“, де були опубліковані рисунки крайнських костюмів, і не знаємо, чи були додані до тих костюмів які пояснення, і тому не можемо оцінити праці Коритка на полі крайнського костюмознавства. Що ж до пісень, то можемо сказати напевно, що в їх збиранню і редагованню його заслуга була мінімальною. Впорядчик найновішої і найповнішої збірки словінських пісень, проф. Штрекель, хоч зазначив існування тої збірки без названня імені Коритка (означив її тільки буквою К), то про те пісень сеї збірки не включив до свого збірного видання¹⁾ і тільки декуди використав їх у варіантах до пісень із інших збірок.

III.

Рукописний том, згаданий вище, складається із 214 карток різного формату, переважно велике 4°, мале 4° і велике 8°, і розпадається на 5 головних відділів, зложених із різнородних матеріалів і писаних у різних часах і різними руками. Перша частина від ст. 1—120 писана в переважній частині рукою Еміля Коритка, а подекуди іншими руками, і містить етнографічні записки з обсягу народної термінології, вірувань, обрядів, ноші, зрядів і т. и. Ця частина найважливіша для характеристики наукових інтересів і способу збирання етнографічних матеріалів самого Коритка. Записи ведуться переважно польською мовою, терміни витолкувані або на польське або німецьке, в ширших оповіданнях декуди німецька мова.

Друга частина, ст. 121—242, обіймає матеріали, записувані іншими збирачами, переважно німецькою мовою, із обсягу народних вірувань, демонології, місцевих переказів і обрядів. Не подаємо спеціально змісту сеї частини, маючи намір опублікувати найважливіші її причинки, оброблені зовсім літературно.

Третя частина обіймає листи, яких реєстр подаємо тут у хронологічному порядку.

1. Автограф Водніка з датою: Laibach 1 März 1810, писаний латинкою, картка грубого листового паперу малої вісішки, записана лиш одна сторона, поч. „Popovizh schreibt“, по чім

¹⁾ Dr. Karol Štrekelj, Slovenske narodne pesmi iz tiskanih in pisanih virov. Izdala in založila Slovenska Matica. V Ljubljani 1895—1903.

виписано сім букв якоїсь спеціальної глаголиці з рівнозначними буквами латинськими, а під сям по короткій увазі автора виписано 6 кирильських букв з рівнозначними латинськими і з прикладами церковно-славянських слів, що починають ся від тих букв і написані раз латинкою з початковими буквами кирильськими, а обік ті самі слова словінським правописом, і ще раз en regard ті самі букви кирильські і латинські.

2. Лист Лядіслава Челяковського із Праги до Ф. Прешерна із д. 9 мая 1833 р.

3. Лист без підпису писаний із Грацу 1 серпня 1837 р. невідомо до кого.

4. Лист гр. Йосифа Борковського до Коритка зі Львова із д. 19 мая 1838 р.

5. Лист пароха Йосифа Уркварта (в рукописі підписаний ініціалами U. I.) із Мосбурга із 10 липня 1838 р.

6. Лист Людевіта Іая із Загреба до Коритка із д. 8 липня 1838 р.

7. Відозва Коритка про збиране етнографічних матеріалів, німецькою мовою, у рукописі без титулу і без дати, опублікована в „Pirisches Blatt“ з 10 липня 1838 р. п. з. „Den Freunden des Slaventhums ein Slave aus Norden“. Текст подано висше на ст. 11—13.

8. Лист Копітара із 11 липня 1838 р.

9. Лист Рудольфа Іязера із Праги до Коритка д. 15 липня 1838 р.

10. Лист невідомого автора із Антіяни біля Міттербурга до невідомого професора із 19 липня 1838 р. (підпис автора замасований).

11. Лист Барта Арко з Водія 20 липня 1838 р.

12. Лист Вінкентія Воука із Мосбурга із 22 липня 1838 р.

13. Другий лист Копітара із д. 24 липня 1838 р.

14. Лист Йосифа Орешніка, пароха із Греновиць, із 26 липня 1838 р.

15. Лист пароха Андрія Дреннера із 28 липня 1838 р.

16. Другий лист гр. Йосифа Борковського із Львова д. 10 серпня 1838 р.

17. Лист Станка Врза із 28 серпня 1838 р.

18. Третій лист Копітара із 12 вересня 1838 р.

19. Лист Йогана Капелле із 13 вересня 1838 р.

20. Лист Еміля Коритка до Рудольфа Іязера із 6 жовтня 1838 р.

21. Лист пароха Михайла Вольфа із 8 падолиста 1838 р.
22. Другий лист Рудольфа Ілязера із Праги із 4 грудня 1838 р.
23. Другий лист пароха Михайла Вольфа із 9 грудня 1838 р.
24. Лист із Праги, в видом Праги з мостом над Велтавою на переді, без дати і з видертим підписом автора.
25. Лист Коритка без дати до Йосифа Борковского польською мовою.

Четверта часть рукопису, писана одною рукою Станка Врара на ст. 383—394, обіймає збірку 67 словінських народніх пісень, переписаних ним для друку. Сей невеличкий рукопис був висланий до Загреба до друкарні Людевіта Іая для друкування і був правдоподібно разом із рукописом Коритка забраний для пересилки у віденську цензуру. Яким способом сей рукопис дістав ся до Кориткової збірки, і чи були переписані Станком Вразом пісні опубліковані в його збірці, сього на разі не можу сконстатувати.

Остатня часть рукописної збірки Коритка, ст. 399—427, се зшиток 14 карток окремого формату малого 4°, у якім на ст. 401—404 містить ся лист писаний оловцем рукою Йосифа Добровского правдоподібно до проф. Водніка, а на ст. 409—410, 413—414, 417—419 і 421—424 виписки із старих рукописів і друків словінською, церковно-славянською мовою із XV—XVI в. Виписки писані десь при кінці XVIII або в початку XIX в. одною рукою, тонким і рівним латинським письмом, на жаль значно вижовклим, особливо в місцях, де ужито киновар, а писаний оловцем лист, що містить ся на вступі тих виписок і уложений німецькою мовою, має дату 12 марта 1810 р.

IV.

Не маючи наміру подавати тут усю кореспонденцію Коритка, додаю для доповнення того, що було сказано вище, деякі цікавіші листи.

Найстарший із листів, захованих у рукописній збірці Коритка, се лист відомого чеського ученого Франтішка Ладіслава Челяковского до Франца Прешерна із дня 9 мая 1833 р. Лист написаний на трьох сторінках поживлого листового паперу 4°, з датою поштового стемпля Prag 10 Mai 1833, з адресою на

остатній сторони: Herrn H. Franz Preschern, J. U. Doctor, Laibach, із поштовою стемпелом в ниву: Laibach 16 Mai.

Geehrtester Herr u. Freund!

Ich beeile mich Ihren soeben erhaltenen werthen Brief so schnell u. kurz als möglich zu beantworten. Man sollte kaum glauben, daß zu unserer Zeit solche tolle Streiche, wie Sie mittheilen, möglich wären, wenn man sonst mit diesem böartigen u. stupiden Pfarrvolk nicht näher bekannt wäre, um aus einzelnen Individuen, die sie auch bei uns u. vielleicht überall vorfinden, auf die ganze Rasse zu schliessen, die vorzüglich da ihr Unwesen treibt, wo ein Volk aus dem Kothe der Unwissenheit herauszuwaten versucht. Nicht mehr Abderiten, sondern Söhne der Finsterniss muss man sie nennen! Doch was zu thun, umso mehr ist es unsere Pflicht, dass man gegen dieses Gesindel ankämpft; über kurz oder lang müssen sie doch erliegen.

Vor ungefähr drei Wochen habe ich durch Buchhändlergelegenheit Briefe und Drucksachen von hier aus an Sie u. unsere Freunde expediert, u. hoffe, dass Sie selbe bereits in Händen haben, oder doch nächster Tage bekommen müssen. Und nun zu Ihrem Vorschlag betreffend die Volkslieder. Sie können vollkommen versichert seyn, dass ich mich sowohl aus Achtung für Sie, als auch wegen der Sache selbst für dieselben vorzüglich interessiren werde, u. können demnach ganz auf meine bereitwilligste Beihülfe rechnen.

Dem St. Smole — bezeugen Sie ihm, als einem redlichen u. aufrichtigen slovenischen Patrioten meine vorzügliche Hochachtung — können Sie über das Ökonomische folgendes mittheilen. Als Probe unserer besseren Drucke liegt vor Ihnen ein Ex. der Blüthen Neub. P. Wäre der Herr Smole mit dieser äusseren Ausstattung zufrieden, so können Sie ihm sagen, dass hier als billigster Preis Satz u. Druck eines Bogens bei einer Auflage von 1000 Ex. auf 18 Fr. W. W. oder 7 Fr. 12 Xr. C. M. zu stehen komme, gleichviel, ob er es im grösseren 8-vo, oder bloss im 12-mo gedruckt haben wollte. Ist ihm diese Probe anständig, so könnte er auch bestimmen, ob er es in grösserer Schrift (Cicero), wie daselbst die Einleitungen, oder in kleinerer (Garmond), wie die Sonetten, wünschte. Zum schönen Drucke gehört freilich, dass ein schönes Papier gewählt werde.

Ein Ballen Papier von derselben Sorte, wie die „Blüthen“, kostet hier circa 50 Fr. C. M. Diess zur Richtschnur, wenn der H. Smole das Papier in Wien anschaffen will. Eine kleine Schwierigkeit dürfte es mit der Censur haben, da von den angestellten Zensoren keiner slovenisch liest; allein ich werde schon mit dem Amtsvorsteher spre-

chen, damit er die Handschrift unserm Prof. Jungmann vorlege, da zuweilen auch die Professoren in derlei Sachen Aushülfe thun.

Sorgen Sie dafür, dass die Handschrift korrekt u. vorzüglich gut accentuirt sei, da ich selbst hierin noch zu unerfahren bin. Für das übrige wird schon die Buchdruckerei sorgen, sowie ich mir alle Mühe geben werde, dass keine Errata einlaufen. Sie können selbe (um so besser, wenn in Duplo), sobald als Sie wollen, übersenden. Der Druck dürfte nach der Censurierung des Manuskripts längstens in 2 Monaten beendigt sein. So wird sich auch Ihre Volksmuse, wie ich hoffe, an ihre anderen Schwestern anschliessen. Welche herrliche Fundgruben sind's für einen Dichter, der sich zum Ziel vorgesetzt hat, ein Sänger seines Volkes zu werden, und diesem Ziele nachzustreben ist in der That der Mühe werth.

Ihr Gedicht „Nova Pisanja“ gefiel mir gleich beim ersten Lesen, allein ich musste es unbeachtet lassen, weil mir dessen nähere Beziehungen nicht bekannt waren. Nun ist es mir klar. Ich danke für 2 Bändchen mit den Varianten u. H. Zhöps N. discacciamento, das ich bisher nur flüchtig durchlesen konnte, allein hinlänglich habe ich gesehen, dass er ein geschickter General u. in der Taktik sehr erfahren sei. Künftig mehr darüber. Meine Empfehlung an ihn, so wie auch an H. Kasteliz. Bin mit vollkommener Hochachtung Ihr aufrichtiger Freund Io. L. Čelakowský. 9 May 1833.

Полишаючи спеціалістам по біографії Прешерна пояснене немилої пригоди сього поета із словінськими духовними, на яку натякає початок листу Челяковського, мусимо піднести вартість сього листу для характеристики тих приятних і на обоцільній услужности основаних відносин, які стрічаємо і в инших кореспонденціях старших діячів славянського відродження.

Одним із перших відкликів на відозву Коритка із д. 10 червня був лист о. Йосифа Уркварта, пароха із Мосбурга, датований днем 10 липня 1838 р., адресований із Целовця (Klagenfurt): An die löbl. Buchhandlung Pl. T. Hoorn Ignaz Edlen v. Kleinmayr in Laibach. На першій сторони написано:

„Für Pl. T. Herrn Emil Korytko zum Behufe der Herausgabe des beabsichtigten Werkes. In Beziehung auf die verehrliche Mittheilung und den gemachten Aufruf ddto Laibach 10-ten Juny, erh. 6. July, finde ich mich veranlasst, meine Aüsserung mit Bereitwilligkeit abzugeben.

Die beabsichtigte Herausgabe einer Slovenischen Volkskunde ist wünschens- und lobenswerth, weil sie uns mit dem slavischen Leben vertrauter macht und über Manches Kenntnisse verbreitet, worüber

man bisher im Dunkel war, und worüber gerade die Nichtslaven so viel schiefe Urtheile in die Welt hinausschicken. Eine solche Schrift würde beurkunden, wie der Slave leibt und lebt, und was er von den alten Sitten seines weitverbreiteten Volks noch erhalten hat. Es ist vom Alterthum freylich schon Vieles zu Grabe gegangen, allein eine, wenn schon mehr dürftige Nachlese würde noch überall vorgenommen werden können, wenn diejenigen, die ihrer Lage nach mit den Volks-sitten vertrauter sind, sich dazu die Mühe nehmen wollten.

Um dem Wunsche einiger Massen zu entsprechen, darf ich hier blos in Erinnerung bringen, dass von meiner Seite in Bezug auf die Slovenische Volkskunde in Kärnten schon vor 25 Jahren, nämlich im J. 1813 zwey Aufsätze erschienen sind, die zu dem erwähnten Behufe ganz passend seyn dürften. Ich liess nämlich Anfangs des J. 1813 den Aufsatz „Züge aus den Sitten der Gailthaler“ in die „Carinthia“ aufnehmen, der sogleich in die damaligen vaterländischen Blätter aufgenommen und von Herrn Kopitar mit fragenden Anmerkungen begleitet wurde. Dieser erste Aufsatz hatte einen zweyten zur Folge, der im Monat Juny 1813 ebenfalls in die vaterl. Blätter eingerückt worden und eine Widerlegung der beyden über dieses Thalvolk schreibenden Autoren Haquet und Sartori enthielt, die viel Schiefes, Falsches und Unwahres darüber verbreiteten.

Diese beiden Aufsätze dürften am meisten dem entsprechen, was in № 3 gefordert wird. Aber auch die übrigen N-rn werden im Verfolge desselben mehr oder weniger berührt.

Da meine Schilderung im Verlaufe eines Viertel-Jahrhunderts schon etwas in Vergessenheit gerathen zu seyn scheint, so brauche ich bloss dahin zu weisen, um der gemachten Aufforderung zum Theil zu entsprechen, denn diese Gebräuche: das Huffenstechen, der Tanz unter der Linde, würde man bei den übrigen österr. Slaven nirgends antreffen. Selbst Franzosen und andere Freunde verwunderten sich darüber.

Hier aber, auf meiner jetzigen Station, wo sich das Volk schon sehr stark in den Germanismus hinüber verliert, wird man vergeblich so etwas suchen; est populus moriturus.

Wenn jeder Seelsorger nur das berichtet, was er von seiner Heimath weiss, so dürften reichliche Materialien zusammenkommen. Von meinem Geburtsthal habe ich meinen Pflichttheil nach meinem besten Wissen abgetragen. Gerne hätte ich noch die Gebräuche bei Hochzeiten nachgetragen, allein selbst war ich zu weit entfernt, und Andere berichteten mir nichts ein.

Moosburg am 10. July 1838.

U. I. Pfr.

Із польської кореспонденції Коритка подаємо тут два листи гр. Йосифа Борковського до Коритка, один із дати 19 мая, а другий із 10 серпня 1838 р. і лист Коритка до сього самого адресата недатований. Перший лист, написаний на двох картках тонкого листового паперу на обох внутрішніх сторонах і то так, що початок містить ся на ст. 3, а кінець на другій. Ся аномалія була подіктована штучним способом копертована, яким досягло ся те, що адрес містив ся на першій сторінці аркуша, а остатня була порожня. Ось текст листу:

Kochany Emilu!

Odebrałem list Twój i bardzo Ci wdzięczny jestem za Twoją pamięć. Wszyscy tu Bogu dzięki jesteście zdrowi i często spominamy o Tobie. Cieszy nas to bardzo, że zatrudniony jesteś, radzibyśmy, jak wyjdą Twoje prace, mieć je; dlatego prosimy, abys je nam przysłał. Zbiór pieśni, zabobonów etc. kroackich będzie bardzo ciekawy, i w porę przyjdzie, kiedy już mamy dawniejsze serbskie, czeskie, słowackie, a świeżo wydane polskie Wojcickiego, i w tym roku wydane Galicyjskie Paulego. Falmerajera dzieła mam, ale nie podzielam jego zdania; widzę wprawdzie pokrewieństwo między Sławiańszczyzną a greczyzną, ale takie tylko, jakie jest między Sławiańszczyzną a Sanskrytyzmem, albo jakie jest pomiędzy wszystkimi może mowami, ale nic więcej. Wszystko zresztą przesadzone, a idea główna tego autora zupełnie bezzasadna.

Dokładnych zupełnie ksiązek botanicznych może jeszcze nie mamy. Dzieła Kluka, Jundziła, Szuberta (o drzewach i krzewach) muszą Ci być znane, a jeśli które z nich chcesz mieć, to Ci przyszlę, donies tylko, jak i gdzie adresować. I pieśni wszystkie gminne powinien byś mieć, bo w nich są częste wspomnienia ziół i kwiatów, które Ci się przydać mogą. O zbiór nazwisk ruskich roślin bardzo trudno, drukowanego takiego zbioru niema, a ja kilkanaście tylko mam nazw; ale spis polski roślin posyłam Ci następującą pocztą; także może byś mógł użytkować ze spisu roślin w Medyce będących, który jest wydrukowany; donies o tem, a przyszlę Ci.

Pismo „Ost und West“ mamy tutaj, ale nie bardzo nas zachwyca. Ziewonia wyszła w Styczniu w Pradze, ale dotychczas zatrzymana w cenzurze i nie wypuszczona. Dzienniki Gaja aniśmy tu nawet widzieli; dobrze by było, gdyby Gaj był tak grzeczny i przysłał mi go, a ja w zamian posłał bym mu nasze rzeczy. Położenie Twoje jest takie, że możesz z łatwością wyuczyć się sławiańskich języków. Spodziewam się, że nie zaniedbasz tej sposobności. Szczególniej chciał bym zwrócić twoją uwagę na pisma starego illiryskiego wieszczą Gunduli-

cza, którego języka nikt tutaj nie rozumie, bo umiejących inne narzecza sławiańskie mamy nie mało. Niepospolita byłaby przysługa przetłómaczyć cały poemat Gundulicza, albo przynajmniej wyjątki z niego. Ma on być bardzo ładnie stylem epeicznym napisany i ma mnóstwo ciekawych zawierać rzeczy.

Najważniejszym dziełem, jakie w tym przeciągu czasu wyszło, są Dzieje Litwy przez Narbuta. Dotychczas wyszło 3 grube tomy obejmujące czasy mitologiczne i pogańskie, a wyjść jeszcze ma tomów 5. Dzieło to wielkiej pracy i erudycji. Kolegę Twego pozdrawiamy. Uściskaj odemnie Doktora Preshernego — gdy bym mógł coś mieć z prac jego! — Ojciec Twój i bracia tu nie byli. Wszyscy znajomi ściskają Was czule. Vale. Józ. B. 19 go Maja.

На першій сторінці скісним письмом читавно під ночтовою печаткою: Laibach 4 Juni à Monsieur Monsieur Emile de Korytko à Laybach.

На сей лист відписав Коритко просторим листом без дати, поміщенням на чотирох сторінках листового паперу великого 4°, в пізнійшим написом на верху першої сторінки оловцем і відмінною від авторської рукою: Korytko.

Kochany Józefie! Zaraz po odebraniu listu od Ciebie siadam i odpisuję. Wdzięchen Ci jestem za odpis i za uwagi literackie, i miło mi dać Ci odpowiedź odpowiadającą życzeniu Twemu. Dziwno mi, że nie znacie dziennika Gaja w Zagrabiu, Narodne novine i Danica Ilirska, które drogą poczty możecie dostawać — a nie pożałujecie, bo ze słowiańskich pism będzie to iedno z najlepszych. Boleć trza istotnie nad tym, że u nas w kraju bracia nasi Sławianie i bratnia ich literatura zupełnie jest obcą — że to naybliższe nas i nayzbawieniejsze pożywienie i lekarstwo przeciw zlemu u nas albo w zupełney niewiadomości lub w pogardzeniu i lekcecenieniu. Wierzaj mi kochany Józefie, że to nie czcze mary, nie bezzasadne marzenia, wzniesć oyczysty ięzyk i piśmiennictwo przez połączenie się i zbliżenie do braci Sławian. Odkąd tu jestem na wygnaniu, całam się duszą wziął do uczenia po serbsku, czesku i dalmatyńsku, zrobiłem iuż znaczne postępy i otdąd nie myślę się czemu innemu iak Słowiańszczyźnie poświęcić. Znalazłem skarby nieocenione. Widnokrąg się nasz i pole popisu rozszerzy na pół Europy, skoro się zwiążemy iedną literaturą. Czechy, Rosianie i południowi Sławianie uznali potrzebę tego; gruntowność tey myśli — ruch wzajemno-sławiańsko-literacki, wielki. My tylko jeszcze iedni w iakimeś zarozumieniu i w egoizmie w tyle pozostali, gardzimy pobratymczą literaturą i ięzykiem, i rzucamy się w objęcie obczyzny, dla nas zaraźliwey kurwy, miasto roskosznie siły pokrzepić na łonie nieskalaney czystey dziewicy — sławiańskiej. Nie zbieram ia kroac-

kiego pieśni ludu — ale kraińskiego, iuż są w cenzurze i spodziewam się nie mało uczynić wam tym przysługę. Przygotowuję powtórnie dziełko o Krainie, dla wiadomości północnych Sławian — w języku polskim; będzie zawierać następujące przedmioty: 1) O kraińskim języku i literaturze z trzema portretami: Czopa, Presherna i Wodnika z tłumaczeniem ich poezii. 2) O pieśniach ludu tego — z tłumaczeniem nacyelniejszych. 3) Charakter ludu tego, obyczaje i zwyczaje wesela, obrządki chrztu, pogrzebów i t. d. 4) Uroczystość, kolęda i św. Jana. 4) Gry i zabawy, rozrywki i tańce. 6) Upiory, duchy, zabobony, przesady, czary, czarownice i t. d. 7) Medycyna ludu — leczenie chorób przez gusła, tarcie, chuchanie, dotykane i odmawianie, iakoteż i ziołami. 8) Powieści, bayki, podania. 9) Stroje — do tego dołączonych jest 26 (iuż ukończonych) kolorowanych obrazów zdjętych nayrzetelniej i dokładniej z obojga płci ludu kraińskiego. 10) Symbole — przysłowia, zastarzałe mniemania. — Com mógł tylko, wszystkim zebrał i ciągle zbieram ieszcze; na nieszczęście na samą Lublanę ograniczonym jest, wyjeżdżać nie wolno mi. Znalazłbym nie ieden skarb ieszcze -- in magnis voluisse sat est. I ten iuż przygotowany zbiór jest dość znaczny, żaden kray sławiański, wyjąwszy Rosian, takiego niema ieszcze. Zresztą wydaję tylko iako część pierwszą, dokończyć będzie mógł, ktokolwiek zbierze więcey materiałów. Zamyślaia tu lub w Gradzu lub w Peszcie wydawać dziennik czysto poświęcony Sławiańszczyźnie, we wszystkich narzeczach sławiańskich iednym abecadłem i ortografią pisany. Ost u. West nie odpowiada celowi. Ci, co mieli ująć go, poróżnili się z Glaeserem: odstąpili — biada, że ludzie, co mogli by zrobić przysługę nieocenioną, poświęcają cynizmowi, osobistym urazom dobro publiczne. Gondulicza rozumiem, a co nie rozumiem, to mam radę na to i zrozumie; wkrótce poszłę Ci pierwszey pieśni na polski język przełożenie, albowiem nie uprzedziłeś mnie w zachęceniu wzięcia się do niego — oh, nie jeden Gondola, iest ich bardzo wiele w dalmatyńskiej i serbskiej literaturze godnych tłumaczenia polskiego, byle tylko chciał się kto wiażać do tego. — Rosyjska literatura niezmiernie wzrasta, olbrzymiem krokiem naprzód idzie i wielkiej wartości wydała płody w tych czasach, które zapewne znane Ci będą: Polewoja, Sacharowa, Wostokowa i t. d. — Łaskawość Twoję w chęci przesłania mi niektórych pisemek przyjmuję z naywiększą wdzięcznością — co więcey, upraszam Cię naymocniej, chciey mi nadesłać następujące: 1) Jundziła; 2) Słownik wyrazów botanicznych p. A. Pławskiego 1830; 3) Pieśni ludu Biało-Chorwatów i t. d. Woycickiego; 4) Pieśni ludu zbioru Paulego; 5) Klechdy Woycickiego; 6) ieszcze co, co będziesz uważał, że może mi

posłużyć do prac mych do porównania do innych Sławian; 7) Maciejowskiego Prawodawstwo; 8) zapisz mi łaskawie przez Milikowskiego z Petersburga dziełko rosyjskie (piszcie polskimi literami) Skazaniya Ruskago naroda etc., wiadomości o rosyjskim narodzie, domowym poźyciu ich przodków, zebrane przez I. Sacharowa. S. Petersburg. Tom I. roku 1836 — Tom II. 1837.

Poprzednicze jeśli sam nie posiadasz, to dostaniesz od Domcia gratis dla mnie, a ostatnie chcey zapisać i przesley mi to wszystko drogą księgarni, adresując przez Gerolda do księgarni Kleinmayera w Lublanie. Milikowski przesle chętnie Ci do Wiednia, a ia Ci za tę przesyłkę posłę różne rzeczy ztąd, poezie i inne dzieła nowe, i co sobie życzyć będziesz; w ten sposób Ty mie, ia Tobie przysposobie i ulatwię. Jeśli Ziewonia lub Światowid narodzi się, chcey przesłać mi także do chrztu. Także Cię proszę o katalog naynowszy polski księgarni Glüksberga lub Węckiego Warszawski. Z prac Dr. Presherna odbierzesz także wszystko, co wyszło tylko; wkrótce i on zamysła tomik poezii swych wydać; skoro to nastąpi, odbierzesz w dowód szacunku. — Czyś czytał Kollara Ueber die literarische Wechselseitigkeit der Slaven? Czytaj to i stosuy się z tego do przesyłania książek na zamian. Nayłatwiewszy to sposób mienia wszystkiego. Ale Ty coś nic nie odpisałeś, czy masz iaki zbiór względzie medycyny ludu i czy mi co z tego udzielić raczysz lub nie? Chciej mi dać wiadomość o tem i nayrychley odpisać. — Ucaluy serdecznie Leszka, Krolodworca i Klechdę¹⁾. Od niejakiego czasu opanowała mnie tęsknota, iakieś ciśnienie serca, niepokoey, żalność — ach, cobym dał za to, bym mógł bydz iuż w kraju, by się skończyła iuż nieszczęsna dola moja. — Bogusław ścisła was wszystkich. — Kochaycie nas, nie zapominaycie nas — bądźcie pewni, że tylko staramy się zasłużyć na szacunek wasz. Pozdrów odemnie wszystkich zacnych i ucziwych. Rodzeństwu swemu załącz uklony i wierzaj, że Cię kocham niezmienny

Emil.

Leszka serdecznie caluje, Szanowney żonie jego, niegdyś byłey Pannie Sewerynie, składam uszanowanie.

Другий лист Йосифа Борковського до Коритка в дня 10 серпня 1838 р. займає три сторінки листового паперу 4° і має на остатній чистій сторінці адрес: A. Monsieur Monsieur Emile

¹⁾ Leszek — брат Йосифа, Лешек Борковський; Krolodworzec — Лукіян Свєньський, що переклав на польську нову чеський Королеводворський рукопис; Klechda — Воїцідкий, видавець збірки „Klechdy czyli powieści i podania ludu polskiego“.

de Korytko à Laibach з поштовими штампіліями Lemberg без дати і Laibach 25 Aug. Ось його текст:

Dnia 10^{ego} Sierpnia 1838. Kochany Emilu! Odebrałem twój list wraz z anonsem niemieckim, i bardzo Ci dziękuję. Nie mogłem Ci wcześniej odpisać, bo byłem na wsi kilka tygodni zajęty rolnictwem, i dopiero za przybyciem do Lwowa list mi doręczono. Bardzo nas to wszystkich cieszy, że się zajmujesz gorliwie piśmiennictwem i do tego bardzo użytecznem. Radzibyśmy jak najprędzej ujrzyć Twoje prace. Wiem, że się zajmujesz zbieraniem pieśni ludu krainińskiego. Z projektu wyczytuje, że nie tylko same pieśni, ale wszystko, co stanowi świat umysłowy tego ludu, jest celem Twoich badań, nie wiem tylko, jak z tem wszystkim postąpisz. Z prospektu zdaje się, że pieśni, zabobony et cet. zechcesz po niemiecku wydać, a znowu z listu Twego widzę, że pieśni na polskie przekładasz. Donieś mi tedy, czy pieśni z tłumaczeniem polskim czy z niemieckim, wcieliwszy je do rozprawy (zapewnie niemieckiej) o ludzie krainińskim; czyli pieśni w oryginale osobno, a przekład znowu osobno. Wszystko to łatwiej i prędzej mogło by wyjść tam, gdzie się znajdujesz, niżeli u nas, bo u nas z trudnością by przejść mogło. Oczekuję niecierpliwie polskiego przekładu pieśni, które mi masz nadesłać. Bardzo dobrze robisz, że przekładasz wierszem białym, bo przekład będzie wierny i nie się dla rymu nie poświęci. Jeśli chcesz (czego bym ja bardzo pragnął), aby co z prac Twoich było w mojem albo w jakim innem piśmie zamieszczone, tedy wybierz kilkanaście pięknych pieśni, przelóż je, dołącz małą rozprawkę do nich, aby nie same suche pieśni były, i przysyłaj mi.

Czyniłem Cię w jednym z moich listów uważnym na miejsce, w jakim się znajdujesz, a to w celu, abys się, co Ci tam łatwo przyjdzie, obeznał gruntownie z językiem Osmanidy, i przelożył ten poemat. Ma on być ładnie napisany, i prócz tego interesuje on Polaków, bo bohaterem jest Władysław Warneńczyk. Ale przekładaj prozą, bo poezya Gundulicza nie stanie pomiędzy poezyami żyjącymi naszego narodu, a tu chodzi szczególnie o ówczasowe wyobrażenia i o poznanie ducha tego spiewaka bohaterskiego Sławian. Starać się tylko trzeba, aby prostota, słodycz mowy, moc i zapal wiernie byly oddane.

Wydając pieśni ludu Krainy dobrze byś zrobił, żebyś zamieścił fizyognomiję tego kraju. Ale ponieważ Ci to z trudnością przyjdzie, gdyż trzeba by być wszędzie samemu, więc przynajmniej rys ogólny, bo twarz ziemi odbija się wszędzie w obliczu pieśni, bo jak człowiek tak i pieśń ściśle są z ziemią swoją rodzinną połączone. Ta ostatnia dostarcza pierwszej żywiołów ojczystych, obczyzną nie zmaconych i mówiących głośno do serca, bo w nich słyhać powiew wiatru polnego,

czuć świeżość zasianej własnymi rękoma roli, widać połysk własnych rzek i falowanie własnego nieba. Z ziemi to, z ziemi wywinęły się Mitologia, Kosmologia i t. d. I my Sławianie nie posyłaliśmy za granicę po bogów i wyobrażenia filozoficzne, ale znaleźliśmy je gotowe w świecie naszym, gdzie je ręka Przedwiecznego złożyła. Ale gorącą piersią przyłgnąwszy do naszej przyrody, wygrzeliśmy sobie język, nauki i pieśni i popsuliśmy je wtedy, gdyśmy się od przyrody oderwali.

Książki, które mieć chciałeś, poszłę Ci wszystkie, skoro będą we Lwowie. Powieści Sacharowa zapisałem, ale nasi księgarze są bardzo niedbali i zapisanych książek nie prędko doczekać się można. Posyłam Ci tą razą dumki z ruskiego przerobione albo wedle ruskich pisane, pokaż je poetom tamtejszym i zachęć, aby i oni za podstawę i tło do swoich utworów brali poezją ludu; tym sposobem prawdziwszymi i narodowszymi będą, opisując rzeczy ojczyście.

Posyłam także pieśni polskie z Galicyi przez Paulego zebrane, które Cię zająć powinny. Przypisy, które do nich dołączył, są dobre i na swoim miejscu. W ciągu tej zimy ma on wydać jeszcze w ten sam sposób pieśni ruskie galicyjskie we dwóch tomach.

Książki spomniane posyłam Ci pod adresem Klejnmayra, bo zdawało mi się, że tak będzie najlepiej, i u niego się dowiedz o nie. Chciałeś mieć narzędzia rolnicze ludu naszego — posyłam Ci te, które na prędko zrobić mogłem. U pedela ekonomicznego są wprowadzie drewniane i to niektórych tylko narzędzi najpospolitszych modele, ale to nie takie, jakich lud używa, tylko doskonalsze. Będę się starał więcej jeszcze Ci przysłać, ale to tylko powoli można zrobić i dosyć niezgrabnie będzie, bo tylko z natury rysować trzeba, a ja nie wielki mistrz w tej sztuce; i potem do dokładnego tychże zebrania na wielu miejscach być by potrzeba, bo w wielu miejscach pługi, cepy et cet. są rozmaite, szczególnie u Górali. Strój dziewic podolskich pošłę Ci także, pisałem już w tym celu na Podole.

Przez ten przeciąg czasu w świecie literackim nic nowego nie zaszło. Pauli ma zamiar wydać litografowane starożytności Galicyjskie. Pierwszy zeszyt wyszedł, obejmuje obrazy Oświecimów z Krosna, bożka z góry Wronowskiego i nagrobek Krystofa Tarnowskiego z Przeworska.

Rzeczy, które Ciebie i braci naszych Sławian (jeśli są tam tacy, co umieją po polsku) interesować mogą, są Pieśni ludu, dzieje starożytnej Litwy Narbutta, Piosnki wieśniacze z nad Niemna Czeczota, Widoki Galicyi, które Piller wydaje zeszytami wraz z opisaniem, Przyjaciół ludu, czasopis poznański, obfitujący w ojczyście rzeczy i kosztujący rocznie 3 fl. 45 kr., Koliszczynna i stepy, bardzo ładna powieść Grabowskiego, Pamiętniki

Paska i świeżo wydane Maskiewiczza z r. 1594, także Otwinowskiego z czasów Augusta II, zawierające dużo szczegółów z życia domowego, Klechdy czyli podania i powieści ludu polskiego Wojcickiego, Poezye Aleksandra Grozy wcale niezłe, Rusalka, gatunek noworocznika, w Wilnie wydana, mająca dobre artykuły prozą i wierszem, Powieści Jadam a (Gorczyńskiego) w 2 tomach, Niezapominajki, noworocznik tegoroczny warszawski, obejmujący dobre rzeczy prozą, Balińskiego Dzieje miasta Wilna, Poezye Bohdana Zaleskiego zebrane z dawnych pism, wydane we Lwowie nakładem Jabłońskiego. Jeśli które z tych pism mieć chcecie, niech się tylko wasz księgarz do Milikowskiego zgłosi, a on przysze. Jeśli co jeszcze będzie nowego, zaraz Ci doniosę. Nasze dzieło w tych dniach wyjdzie, nadeszłę Ci je.

Od początku Lipca aż dotąd mamy codzienną deszcz, czasem kilka razy na dzień, i zimno jesienne. Żniwa haniebne. Przyjaciele i bracia całują Cię serdecznie i ja Cię z duszy ściskam, zacny kolego i bracie. Vale. Józef.

Відомий провідник т. зв. ілїрського руху Людевіт Гаїї писав до Коритка дня 8 липня 1838 р. у відповідь на його лист в справі видання його збірки ось що :

Agram am 8 Juli 1838.

Schätzbarster Freund! Nur der Fahrlässigkeit meiner Adjutanten sind die Hemmungen unseres literarischen Verkehrs zuzuschreiben, nehmen Sie daher die volle Versicherung, dass es mir sehr leid thut, wenn Sie auch nur zu der mindesten schiefen Idee über meine literarische Bereitwilligkeit veranlasst worden sind. In Bezug auf Ihre höchst erfreulichen Unternehmungen muss ich Sie vorerst aufmerksam machen, dass bei den Besseren aus unserer Mitte der wahre Begriff von dem Slavischen Universal- sowie von dem illirischen Special-Patriotismus und von der damit unzertrennlich verbundenen Nationalität bereits so feste Wurzeln geschlagen hat, dass jede Unternehmung, die auch nur im Mindesten den Schein des Provinzialismus und Separatismus an sich trägt, entweder gänzlich übersehen, oder doch mit sehr geringer Theilnahme aufgenommen wird. Sie werden bereits aus der Broschüre des Grafen Janko Draškovič die Tendenz, die unsere Bestrebungen leitet, erkannt haben; es wird Ihnen bekannt seyn, dass wir nur ein Ilirien vom Isonzo bis an den Vardar als unser Vaterland kennen, und dass wir zu dieser Erkenntniss weder aus blindem Eifer, noch durch blosser fromme Wünsche, sondern rein durch historische und philologisch-ethnographische Kombinationen gelangt sind. Wenn wir daher Ihre Unternehmung im Felde der Ethnographie als eine im an-

gedeuteten Sinne veranstaltete Bereicherung unserer gesamtillirischen Ethnographie begreifen dürfen, so soll sie uns höchst willkommen seyn; sollte aber darin ein den Krainischen Provinzialismus fördernder separativer Geist herrschen, so rechnen Sie auch nicht auf den mindesten Anklang bei den wahren Patrioten. Wir lieben Krain mit seinen grossen ethnographischen und anderweitigen Merkwürdigkeiten nicht minder, als unsere Wiege Croatien, aber wir lieben es nur im Schosse des Gesamt-Vaterlandes Iliriens im weiten, wahren Sinn. Jede ilirische Provinz, die sich ein separates Gewicht oder gar ein Uibergewicht anmassen würde, widerstrebte schlechterdings dem himmlischen Geiste, des nun einmal ernstlich begonnenen literarischen Einigungswerkes. Sowie in Ilirien (aber nicht etwa in dem sogenannten Königreich Illyrien) blos eine Mundart (in Summa mit dem Gesamtböhmischen, Gesamtpolnischen und Gesamtrussischen verglichen), mit blossen, beinahe durchgehends durch äussere, fremde Einflüsse hervorgebrachten Varietäten zu finden ist, so ist auch die Ethnographie im Übrigen sehr analog, mit Ausnahme dessen, was etwa durch Fremde vertilgt oder geändert, oder aber von ihnen rein oder umgestaltet angenommen wurde. Man müsste daher bei Auffassung Krainischer Sitten etc. eher eine Kombination mit jenen in den ilirischen Kernländern anstellen, als diese Materialien mit dem Nord- und Westslavischen Vorrathe verglichen werden dürften. Nehmen Sie diese freimüthigen Winke als Beweise meiner Aufrichtigkeit und meines Hanges zur Stimmung reiner Accorde.

Ihre Liedersammlung wird, wenn Sie, wie ich voraussetze, echt volksthümliche Piecen enthält, als Beitrag zum Sammlung ilirischer Volkslieder überhaupt sehr wichtig und den combinirenden Patrioten dann sehr willkommen seyn, wenn Sie dieselbe sowohl im Titel, als auch in der Vorrede der wahren Tendenz subordiniren. Et hucdum satis. Nun ex officio.

500 Exemplare in dem nämlichen Format und aus derselben Schrift, wie die Draškov. Broschüre, kostet ohne Papier 9 F. 20

Mit Papier per Bogen dieselbe Qualität 15 F. 67

Im beiliegenden Duodez-Format ohne Papier 9 F. 12

Mit Papier 15 F. 57

Doch würde ich Ihnen rathen, dieselben in 8-o herauszugeben, da dieses Buch doch mehr wissenschaftlich, als belletristisch sein sollte, und sich mehr für die Bibliotheken, als für die Taschen eignen müsste. 10—12 Bogen in 4 Wochen zu liefern ist für mich dermalen nicht möglich. Meine Pressen sind fortwährend in Bewegung, und ich arbeite an Vergrösserung meines Instituts. Jede Woche würde für Sie ein Bo-

gen geliefert werden, und hierzu mache ich mich nur dann verbindlich, wenn mir das ganze Manuskript fehlerfrey geschrieben überantwortet wird und Ihrerseits kein Hinderniss eintritt. Auch ich würde Ihnen rathen, Ihr Werk in Lieferungen herauszugeben. Was die Zahlung betrifft, so müsste ich diese in festzusetzenden Raten erbitten, da ich noch gegenwärtig keine Verlags- und Commissions-Handlung etablirt habe.

Was Druck und Ausstattung (Eintheilung, Verzierung etc.) betrifft, so kann ich im Voraus versichern, dass diese ganz im Geschmacke der neuesten Zeit Statt haben wird, und dass Sie damit vollkommen zufrieden sein werden. Ihre Danica ist fortwährend im Gange und die nächste Nummer erhalten Sie vom Eduard Engel. Die Nummern 21, 22, 25, 26 habe ich bei der Expedition urgirt und erwarte von Ihnen nächstens die Anzeige über den Erfolg. Mir thut es leid, dass ich meine Reise nach Laibach noch immer verschieben muss; Sie können Sich kaum vorstellen, wie überhäuft ich mit Geschäften verschiedener Art bin. Wenn Sie an mich schreiben, bitte ich auf der Adresse das Wort „eigenhändig“ nicht wegzulassen.

Ich grüsse alle Ilirier und alle Krainer im ilirischen Geiste und bin mit Hochachtung ihr ergebenster Freund

Dr. Ljudevit Gaj.

Маємо в тім листі інтересний документ відомої доктрини Іллірізму, тоб то поєднання усіх південно-західніх Славян в одну націю, і при тім вразок того фанатизму і централістичної тенденції до пригноблення всяких провінціалізмів і партикуларізмів, що був причиною упадку сього руху.

На закінчене подаємо лист Корітка до Іляєра, редактора праського тижневника „Ost u. West“, датований д. 6 жовтня 1838 р.

Wohlgeborener Herr! Vor allem hab ich Ihnen für die Ankündigung meiner Unternehmung in Ost und West zu danken, dann aber sogleich um Verzeihung zu bitten, dass ich bis nun stumm geblieben, Ihnen auf Ihr gütiges Schreiben keine Antwort gegeben habe. Als Entschuldigung mag ich nichts anderes anführen, als dass ich fast nie mich in Laybach aufgehalten habe, sondern stets auf Reisen im Lande gewesen bin. Ich habe ganz Krain fast durchstreift und was nur zu bekommen war, aufgesammelt, und bin von diesen literarischen und Fussexcursionen erst jetzt zurückgekommen, bereichert in allen Gegenständen in jeder Rücksicht, was nur zur Ethnographie von Krain angehörte. Nun werd ich so frey, Ihnen einiges nach einander mittheilen können (doch nur polnisch), ausgenommen das, was ich jetzt Ihnen

hinschicke und deutsch schreiben musste, weil ich mir es in anderer Sprache den Volksliedern beyzulegen nicht erlaubt hatte. Die Volkslieder sind schon im Druck — würden schon herausgekommen seyn, wenn nicht ungewöhnliche, ausserordentliche Umstände eingetreten seyn würden. Sie werden statt unter dem Titel „Slovenske pesmi naroda krainskago“ unter dem Titel „Ilirske pesni krainskago naroda“ herauskommen. Die Vorrede zu denen schicke ich Ihnen, vielleicht werden Sie dieselbe umdrucken oder wenigstens einen Auszug aus derselben machen können und wollen. Sollten Sie die Güte haben dieselbe einrücken zu wollen, so ersuche ich Sie nur, dass sie alsogleich erscheine, und höchstens binnen einer Woche seit dem Datum, an dem Sie dieses mein Schreiben erhalten werden. Ich bezwecke etwas damit, dass durch spätere Einrückung nicht mehr erreicht wäre. Ob Sie nur einen Auszug, oder ganz dieselbe umdrucken, ist mir alles eins, nur dass etwas von Ihnen erscheine. Besser wäre mir wohl, wenn der grössere Theil von ihr erscheinen würde. Doch dieses überlasse ich Ihrer Einsicht und Ihrer Güte. Seyen Sie so gut, mir alsogleich den Empfang dieser Schrift zu benachrichtigen und ob Sie dieselbe aufnehmen wollen werden.

Ich bereite für Sie einen wichtigen Aufsatz über die Gotscheer; es ist für uns, Slaven, vorzüglich für die Krainer ein höchst interessantes Völklein, das noch von Niemanden gut geschildert, richtig aufgenommen und begriffen wurde. Sogar Jacob Grimm hat ganz irrige Begriffe von ihnen verbreitet oder eigentlich nachgeschrieben. Dieses Volk ist ein slavisches Buch ins Deutsche übersetzt, nur Sprache ist ihnen geblieben, die gotisch-deutsche, Gebräuche, Sitten, Meinungen und sogar die Denkungsart haben sie der Slaven, der Krainer und Istrianer angenommen, und sie erhalten das sorgsamer, als die Slaven selbst.

Wer die Krainer und Kroaten ethnographisch studieren will, muss und soll nie die Gotscheer (Kotzevier) übergehen. Ich hoffe, dieser Aufsatz wird Ihren Wünschen sehr entsprechend seyn und ich verspreche Ihnen [denselben] baldens zu senden.

Sonst ruhen die Krainer, wie bisher, in Unthätigkeit. Dr. Preschern hat wenig Zeit und ist durch andere Beschäftigungen überhäuft und daher wenig aufgelegt, sich mit literarischen [Fragen] zu beschäftigen. Und dem Kastelic rentiren „Die Bienen“ zu wenig, und so bleibt alles statu quo. Die Buchdrucker haben nichts zu drucken, das Publikum nichts zu lesen. Die verzweifelnden Buchdrucker griffen selbst zu Mitteln, um durch die Werbung der Nicktsthueden sich Arbeit und Geld zu verschaffen. Hr. Kleinmayer hat die Redaktion des Ilirischen Blattes dem Prf. Heinrich abgenommen, der durch mehrere Nrn das Blatt u.

das Publicum durch abgeschmacktesten, fadesten Artikel malträtierte und das vaterländisch sein sollende Blatt zum japanischen und chinesischen stempelte, und übergab dieselbe (Redaktion) jetzt dem H. Dr. Ullepič, der gerechte Hoffnungen weckt, dass das Blatt einen Schwung bekommen und vaterländisch seyn wird. Das Blatt soll vom 1-ten Januar auch 2-Mahl in der Woche statt einmal und auf Velinpapier erscheinen. Seyn Gegner ist das „Carniolia“ — Sie können diese Zeitung — erbärmlicher, nackter, und charakterloser kann keine Zeitung seyn. Der Redakteur derselben war Leopold Kordeš, ein Mann von schlechtem Geschmack und mit geringen Kenntnissen. Der Verleger aber, Hr. Buchdrucker Blasnik, ein unternehmender, braver Mann, hat das Blatt jetzt vom Kordeš abgekauft und einen Redakteur ausgesucht, der es warscheinlich ganz oder zum Theil in der slavischen Sprache herausgeben wird.

Diesen meinen Brief brauchen Sie nicht zu drucken, indem sich manche Bitterkeiten mir in Ausdrücken eingeschlichen haben, die wiewohl gerecht, doch nicht publik seyn mögen.

Ich verbleibe mit tiefer Hochachtung ergebenster

Emil Korytko.

Laybach den 6-ten Oktober 1838.

Із цього листа можна догадувати ся, що Коритко може ще від 1837, а що найменше в 1838 році був принагідним кореспондентом „Ost und West“; чи встиг написати заповіджену статтю про Кочевців, не можемо сконстатувати, не маючи у львівських бібліотеках комплетів сеї часописи із кінця 30-их і початку 40-их років.

ДОДАТОК.

Виписки із політичного архіва мін. внутр. справ у Відні.

I. № 1465. Sacher an Sedlnitzky, 1834 J. 6. Februar.

Tyszkiewicz, Ulatowski, Korytko werden als Häupter der Verschwörung angegeben. Die Angabe, dass Letzterer eine geheime Buchdruckerei in einem Kloster geleitet habe, wird dahin bestätigt, dass diese Buchdruckerei in dem Ossolinskischen Instituts-Gebäude bestehen soll..

Die halbjährige Beobachtung das Korytko hat bewährt, dass er mit dem Ossolinskischen Institute im engsten Verbande stand.

II. Krieg an Sedinitzky, № 514 vom 20 May 1834.

Hochgeborner Graf!

Mit Beziehung auf Euerer Excellenz hochverehrliches Schreiben vom 5 März d. J., mittels welchem Euere Exc. die in Wien von der Polizei-Oberdirektion mit Joseph Duniecki geführte Untersuchung mir mitzuthellen geruhten, und in Verfolg meines gehorsamsten Praesidial-Schreibens vom 28. Februar d. J. Z. 199 säume ich nicht zu Euerer Exc. hohen Kenntniss zu bringen, dass die hiesige Polizeydirektion die mit Emil Korytko, Joseph Dobrzęcki und Johann Szymański u. m. a. geführte Untersuchung wegen politischen Umtrieben und insbesondere wegen Bildung einer geheimen Gesellschaft in gefährlichen Zwecken geschlossen, und das Untersuchungs - Operat hierher vorgelegt habe.

Die Grundlage dieser Untersuchung sind, wie ich Euerer Exc. schon früher vorläufig gehorsamst benachrichtigen zu sollen glaubte, ausser andern vorgefundenen Briefschaften vorzüglich ein an Korytko gerichteter Brief des Duniecki vom 31. Juli 1833, dann ein bei Korytko gefundener Brief des Joseph Dobrzęcki an Szymański.

In dem ersten dieser Briefe kommen die bedenklichen Stellen vor: „Wenn Du mir Aufräge zu ertheilen hattest, so kannst Du sie mir vollkommen sicher mit nächster Post über Stanislawow nach Hostov zusenden. Ich weiss, dass ich bei Dir, bei euch in schlechter Meinung stehe; soviel werdet ihr mir aber doch zutrauen, dass ich euch nichts verderben wolle, und soviel es meine Fähigkeiten erlauben, euch beizustehen wünsche; vertraut mir demnach an, was ihr für vortheilhaft für das gemeinsame Beste haltet, und ich werde trachten, euere Wünsche nach Möglichkeit zu erfüllen. Ich verbleibe immerhin solange in diesen Gegenden, bis das Gymnasium in Stanislawow sich versammelt, wo ich den erhaltenen Instruktionen gemäss Bekantschaften anzuknüpfen bemüht sein werde“.

Ferner heisst es an Kordaszewski:

„Ich glaube, dass diess hinlänglich sei, um mich vor unserer Gesellschaft zu rechtfertigen. Du musst nichts vor mir verbergen, was zu wissen nothwendig ist, damit ich dergestalt wirken könne, um die Wohlfart unserer Nation möglichst zu befördern. Ich bitte Dich, ich will haben, dass Du alles wissest, was Emil mir schreibt, und ich wünsche Deine Zustimmung in jeder höheren Anordnung zu haben“.

In dem Briefe des Dobrzęcki, der im Eingange die Anempfehlung Korytkos als einer Gleichgesinnten enthält, kommen dann folgende Stellen vor:

„Ihr werdet persönlich näher bekannt und enger verbunden

werden durch den Zweck, dessen Erreichung unser ganzes Dasein gewidmet ist. Deinen Brief habe ich erhalten, worin Du schreibst, das künftige Jahr in Krakau oder der Bukowina zubringen zu wollen. Erwäge, wenn Du mit Korytko näher bekannt wirst, ob Du nicht Lemberg, und Lemberg Dir nicht nützlicher sein dürfte, als ein anderer Ort, denn was Dich betrifft, so bleibst Du überall derselbe, doch erwäge das Allgemeine und wähle das, was Deinem Wirken ein geräumiges Feld biethet. Den Bryk grüsse herzlich und — theuere Burschen, elektrisirt mit euerem Geiste alles, was ihr könnt! A propos, um in Lemberg den Aufenthalt zu nehmen, könntest Du zum Scheine die Theologie hören, was ich ohne Zweifel thun werde, indem ich zur Tarnover Diözese übertrete, wenn ich Galizien nicht verlasse, denn der geistliche Stand biethet in unseren Zeiten in vielen Beziehungen die meiste Gelegenheit dar, allen Klassen sich anzunähern, und auf sie mit Erfolg einzuwirken“.

Hieraus ergeben sich rechtliche Inzichten des Bestehens einer Gesellschaft mit politischen Zwecken, zu deren Zwecken auch eine angemessene Bearbeitung der studierenden Jugend und des Volkes gehören.

In Folge dessen wurden Korytko, Dobrzęcki und Szymański in Verhaft gebracht, Duniecki, der sich in Wien aufhält, aber dort verhaftet.

Korytko stellt im Zuge der Untersuchung jede Theilnahme an einer verbotenen und staatsgefährlichen Gesellschaft in Abrede und behauptet, dass sich oben erwähnte Briefstellen auf den mit Duniecki besprochenen Vorsatz, ein statistisches Werk über Galizien durch Mitwirkung Mehrerer herauszugeben, beziehe; auch sey und allein seine Absicht gewesen, im Vereine mit mehreren, durch Beispiel und Worte für Erweckung der Liebe der Wissenschaften bei der galizischen Jugend zu wirken. Duniecki bestätigt obige Angabe in Beziehung auf das statistische Werk. Zu diesem Vereine sollen noch August Bielowski, Graf Alexander Borkowski, dann die Studenten Pauli, Zarewicz, Jakubowicz und Fedorowicz theil zu nehmen aufgefordert worden seyn, sie wollen aber, ebenso wie Kordaszewski, keinerlei Theil genommen haben.

Nach der Bemerkung der Polizei-Direktion zeige es sich aber aus der — von ihr genau angeführten — Vergleichung und Zusammenhaltung der obigen Briefstellen, dass es sich bei dieser Gesellschaft um etwas anderes, als um die Herausgabe eines statistischen Werkes gehandelt haben dürfte, und den Verdacht, dass Korytko der Stifter einer politischen Gesellschaft sey, scheine keineswegs behoben,

wenn auch dieser Zweck nicht erwiesen sey. Die Existenz der Uibertretung einer geheimen Gesellschaft unterliege keinem Zweifel, und es müsste diese Gelegenheit dem kompetenten Polizey-Richter zur Amtshandlung überwiesen werden, wenn nicht Dobrzęcki über obigen Brief am 17. Febr. d. J. folgendes Geständniss abgelegt hätte:

„Er sey nämlich im vorigen Jahre eines Tages in der zur Wohnung des Grafen Vinzenz Tyszkiewicz, bei dem er Hauslehrer war, gehörigen Gässchen mit Korytko allein zusammengekommen, bei welcher Gelegenheit letzterer mit ihm mit mehr Vertraulichkeit wie gewöhnlich gesprochen habe. Er habe ihm viele Mittheilungen über die missglückten Untersuchungen der Insurgenten im Königreiche Polen gemacht, wie die russische Regierung viele von ihnen hinrichten liess, wie in allen polnischen Provinzen die Universitäten aufgehoben werden, und dergleichen Sachen mehr. Diese Einleitung habe er damit beschlossen, dass nun aller Polen Pflicht sey, mehr als je für die Aufrechthaltung der Nationalität zu sorgen, und dadurch die einstige Wiederherstellung Polens vorzubereiten. Korytko habe Dobrzęcki zu einem diesem Zwecke entsprechenden Wirken aufgefordert, insbesondere aber demselben empfohlen, sich mit seinen vorlässlichen Bekannten zu verständigen, neue Bekanntschaften zu machen, und bei diesen durch Umgang, Mittheilung von Büchern und auf sonstige Weise, nicht nur Liebe für die Nation zu erwecken und zu erhalten, sondern sie auch mit dem Gedanken an die Wiederherstellung Polens vertraut zu machen, und die Hoffnung dazu durch die Vorstellung zu begründen, dass der Streit zwischen der liberalen und konservativen Parthei in Europa noch fort dauert, dass aber die erstere Parthei den Sieg zu hoffen habe, wodurch sich die Angelegenheiten zu Gunsten der Unabhängigkeit Polens wenden werden, indem das Polen-Comité in Paris und sonstige polnische Agenten im Auslande sich alle Mühe geben, den Polen Hilfe zu verschaffen. Ferner habe Korytko erwähnt, dass es gut wäre, eine Gesellschaft zu stiften, in der Art, wie jene des Zan in Lithauen war, oder eine andere Gesellschaft ihm unbekanntens Namens, wo nur zwei Personen einander als Mitglieder kennen. Den letzten Vorschlag habe er, Dobrzęcki, als gefährlich missbilligt, die übrigen Insinuationen Korytko's aber hätten auf ihn die gewünschte Wirkung gemacht, und er sey bereit gewesen, darnach zu handeln. Alle bedenklichen Stellen des obenerwähnten Briefes seyen in Absicht auf die vorzubereitende Wiederherstellung Polens geschrieben worden. Ausser diesem Schreiben habe er aber keine Schritte zur Realisirung des mit Korytko verabredeten Zweckes gethan.“

Die Wahrheit dieser Aussagen läugnete jedoch Korytko durch-

gehends, und als zur Entgegenstellung geschritten werden wollte, wiederrief sie dann Dobrzęcki wieder und kehrte zu seinen früheren Angaben zurück; suchte obige Geständnisse wieder zu entkräften und bemerkte insbesondere in Beziehung auf den Rath, zum Scheine die Theologie zu hören, dass er das hier gebrauchte Wort *niby* im Sinne des Wortes „einstweilen“ gebraucht habe.

Die Polizei-Direktion glaubt, dass dieser Widerruf vorzüglich daher rühren dürfte, weil Dobrzęcki und Korytko im Arreste Gelegenheit gefunden haben, einander Mittheilungen zu machen, und sie führt dann auch noch näher die Gründe an, aus welchen der gedachte Widerruf des Dobrzęcki als nicht geschehen zu betrachten sey, und warum die Deposition vom 17. Februar d. J. zum Grunde des weiteren Verfahrens dienen müsse. Da nun hiernach von Korytko und Dobrzęcki beabsichtigt worden sey, die Gemüther zur Veränderung der bestehenden Regierung vorzubereiten, daher solche Gesinnungen einzuflößen, welche die Abneigung gegen die letztere hervorbringen, so glaubt die Polizei-Direktion, dass hinreichende Gründe vorhanden sey(e)n, um gegen beide mit Rücksicht auf das §. 57. St. G. B. I. This wegen Störung der öffentlichen Ruhe das Verfahren einzuleiten.

Auch ich glaube dieser Ansicht beitreten zu sollen, daher ich diesen ganzen Untersuchungsgegenstand unter Einem an das Praesidium des Appellation- und Kriminal Ober-Gerichts mit dem Ansuchen leite, dasselbe wolle dem Lemberger Kriminalgerichte auftragen, in Berathung zu nehmen, ob sich derselbe nach den vorliegenden Daten und dem bereits gemachten Geständnisse zum Kriminalverfahren eigne.

Zu diesem Ansinnen finde ich mich um so mehr bestimmt, als bei dem gedachten Strafgerichte gegen Korytko auch bereits Anzeigen von hochverrätherischen Umtrieben vorgekommen sind, und der Verein, von dem es sich in obiger Untersuchung handelt, mit den bei dem Strafgerichte in Verhandlung stehenden Gegenständen, worin deutliche Spuren des Bestandes geheimer Gesellschaft vorkommen, Zusammenhang zu haben scheint. Namentlich wird Korytko durch die im Ossolinskischen Institute bei dem angeblichen Komarnicki gefundenen Papiere, dann durch die Aussagen des angeblichen Gurovski schwer kompromittirt...“ (Шимацького та Дуєнцького пропонує президія пустити на волю, а Коритка і Добженцького задержати у в'язниці).

Lemberg am 20. Mai 1834.

Krieg.

III. Die Konfirmirung des Emil Korytkou. Boguslav Horodyński (Aus dem Praesidialvortrag des Sedlnitzky an den Kaiser vom 30. VII-bris 1836. № 9169, ad 15., fasc. 1967).

Boguslaus Horodynski und Emil Korytko haben das Gebieth der Stadt Laybach zu ihrem künftigen Aufenthaltsorte zu erhalten, und werden Sie ungesäumt die nöthigen Einleitungen treffen, damit diese beyden Individuen unter strenge Polizey-Aufsicht gesetzt, und jeder Versuch zur Flucht so viel als möglich vereitelt werde. Auch ist diesen Leuten zu bedeuten, dass sie durch eine eigenmächtige Entfernung aus dem ihnen angewiesenen Aufenthaltsorte sich nur eine strengere Behandlung zuziehen würden.

Schönbrunn den 10. October 1836.

Ferdinand.
